

**VARHAISEN PERHESYSTEEMIN YHTEYS LAPSEN SOSIAALISEEN KEHITYKSEEN
SEKÄ TOIMINNAHOJAUS YHTEYTTÄ VÄLITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ**

Tiia Hyttinen
Psykologian pro gradu -tutkielma
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Tampereen yliopisto
Toukokuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HYTTINEN, TIIA: Varhaisen perhesysteemin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen sekä toiminnanohjaus yhteyttä välittävänä tekijänä

Pro gradu -tutkielma, 40 s.

Ohjaaja: Raija-Leena Punamäki

Psykologia

Toukokuu 2014

Lapsen varhainen perhe ympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen pitkällä aikavälillä. Perhe on monimutkainen kokonaisuus, joka koostuu monista osasysteemeistä. Tärkeimpiä näistä ovat vanhempi-lapsi-suhteet eli vanhemmuus sekä vanhempien parisuhde. Näiden osasysteemien autonomian ja yhteenkuuluvuuden erilaiset yhdistelmät muodostavat erilaisia perhetyyppisiä, jotka luovat lapsen kehitykselle ainutlaatuisen ympäristön. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten lapsen varhainen, jo ennen lapsen syntymää muodostumaan alkanut perhesysteemi vaikuttaa tämän sosiaaliseen kehitykseensä koulun alkaessa. Lisäksi tarkasteltiin toiminnanohjauksen välittävää vaikutusta perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä.

Tutkimukseen osallistui 705 perhettä, jotka jaoteltiin vanhemmuuden sekä vanhempien parisuhteen autonomian ja yhteenkuuluvuuden määrän perusteella viiteen perhetyyppiin. Jaottelun perustana olivat vanhempien täyttämät kyselylomakkeet perheen odottaessa lasta raskauden toisella kolmanneksella sekä lapsen ollessa kahden ja 12 kuukauden ikäinen. Perhetypit olivat tasapainoinen, yhteenkietoutunut, ristiriitainen, autoritaarinen ja etäinen perhe. Näiden perheiden lasten sosiaalista kehitystä mitattiin 6–7 iässä siten, että molemmat vanhemmat arvioivat lapsen aloitteellisuutta ja toverisuhteiden määrää. Lapsen toiminnanohjausta tarkasteltiin niin ikään käyttäen molempien vanhempien arviota lapsen tarkkaavaisuudesta sekä suunnittelu- ja organisointikyvystä.

Perhetyyppisiä vertailtaessa havaittiin, että tasapainoisten perheiden lapset olivat sosiaaliselta kehitykseltään muiden perhetyyppien lapsia parempia. Tasapainoinen perhetyyppi oli suoraan yhteydessä yhteenkietoutuneita ja autoritaarisia perheitä parempaan sosiaaliseen kehitykseen. Ristiriitaisien ja etäisten perheiden kohdalla perhetyyppi taas ennusti toiminnanohjauksen ongelmia, ja tämä puolestaan heikompaa sosiaalista kehitystä kuin tasapainoisissa perheissä. Tasapainoisessa perheessä kaikki perheenjäsenet kokevat voimakasta yhteenkuuluvuutta, mutta perheen osasysteemit toimivat silti itsenäisesti. Tämä näyttää tutkimuksen mukaan johtavan lapsen hyviin toiminnanohjauksen taitoihin ja suotuisaan sosiaaliseen kehitykseen.

Tämä tutkimus antaa uutta tietoa lapsen perhesysteemin pitkäaikaisista vaikutuksista lapsen kehitykselle. Tutkimus vahvistaa systeemiteoreettista käsitystä, jonka mukaan perheitä on hedelmällistä tutkia toisistaan erilaisina tyyppinä. Lapsen kehitykseen vaikuttaa perhesysteemin muutkin suhteet kuin vanhemmuus. Tätä soveltaen on lapsen kehitystä tukiessa ja lapsen tai perheen ongelmia ratkottaessa otettava huomioon perhe kokonaisuutena. Perhettä tulisi tukea tasapainoisen perhetyyppin saavuttamiseksi jo alkaen ajalta ennen ensimmäisen lapsen syntymää, sillä se johtaa tutkimuksen mukaan lapsen parempaan sosiaaliseen kehitykseen vuosia myöhemmin. Jatkossa tulisi myös tutkia tarkemmin perhesysteemin, toiminnanohjauksen ja sosiaalisen kehityksen välisiä yhteyksiä. Tämän tutkimuksen mukaan toiminnanohjauksen taidot vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen erityisesti perheissä, joissa perheenjäsenten kokema yhteenkuuluvuus on vähäistä.

Asiasanat: perhesysteemi, vanhemmuus, vanhempien parisuhde, autonomia, yhteenkuuluvuus, toiminnanohjaus, pitkäikäistutkimus

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Perhesuhteiden monimuotoisuus: systeemiteoria	1
1.2 Vanhempien parisuhde ja vanhemmuus perhesysteemissä	4
1.3 Perhesysteemin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen.....	7
1.4 Perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen yhteyttä välittävät tekijät.....	10
1.5 Tutkimuskysymykset	13
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	13
2.1 Tutkittavat ja aineiston keruu	13
2.2 Menetelmät ja muuttujat	14
2.3 Aineiston analysointi	16
3. TULOKSET	17
3.1 Kuvailevat tulokset	17
3.2 Perhetyypin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen	21
3.3 Toiminnanohjaus perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välittäjänä.....	22
4. POHDINTA.....	25
4.1 Perhetyypillä suora yhteys lapsen aloitteellisuuteen.....	25
4.2 Toiminnanohjaus välittäjänä perhetyypin ja sosiaalisen kehityksen välillä	26
4.3 Tutkimuksen rajoitukset ja yleistettävyys	29
4.4 Tutkimuksen soveltaminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet	30
LÄHTEET	33

1. JOHDANTO

Pienen lapsen elämässä tärkeimmät ihmiset ovat lähimmät hoitajat, yleensä omat vanhemmat, sekä sisarukset. Lapsen kasvaessa leikki-ikään ja kouluikään myös ikätoverit tulevat lapselle tärkeiksi, ja lapsi kokee ystävyysuhteita ja yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden lasten kanssa. Lapsuuden kaverisuhteet ovat suuressa roolissa siinä, miten yksilö pärjää sosiaalisessa elämässään ja koulumaailmassa (Law, Cuskelly, & Carroll, 2013). Perustat tulevien kaverisuhteiden laadulle ja yhteenkuuluvuuden tunteen kokemiselle luodaan jo vauvaiässä lapsen kokiessa ja oppiessa perheensä vuorovaikutustapoja. Lapsen kehittymiseen vaikuttaa vanhemmuus, eli muun muassa se, kuinka sensitiivisiä vanhemmat ovat vauvan tarpeille. Kuitenkin myös vanhempien parisuhteella voi olla merkitystä lapsen kehitykseen, sillä lapsi havainnoi ja oppii vanhempien välisiä vuorovaikutustapoja, ja lisäksi vanhempien parisuhteen toimivuus voi vaikuttaa vanhemmuuteen (Zimet & Jacob, 2001). Vanhemmuuden ja vanhempien parisuhteen merkitystä lapsen kehitykselle on tutkittu yleensä erikseen, ja ennen kaikkea on tutkittu äidin ja lapsen suhdetta. Perhe on kuitenkin kokonaisuus, jossa kaikki perheenjäsenet vaikuttavat toistensa toimintaan ja vuorovaikutussuhteet sekä niiden vaikutukset lapsen kehitykseen ovat enemmän kuin osiensa summa (Belsky & Fearon, 2004). Sen vuoksi tässä tutkimuksessa lapsen sosiaalista kehitystä tarkastellaan systeemiteoreettisen lähestymistavan avulla, mikä mahdollistaa huomion kiinnittämisen samaan aikaan vanhemmuuteen ja vanhempien väliseen parisuhteeseen.

1.1 Perhesuhteiden monimuotoisuus: systeemiteoria

Yleinen systeemiteoria tarkastelee ilmiöitä monista osatekijöistä koostuvina kokonaisuuksina (Thelen & Smith, 1997). Systeemiteoriaa voi soveltaa hyvin monenlaisiin ja -tasoisin ilmiöihin aina molekyyleistä taivaankappaleisiin, joten myös systeemin osatekijöiden laajuus ja toiminnan taso vaihtelevat paljon riippuen siitä, mitä tutkitaan. Systeemin osatekijät ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, ja lisäksi ne ovat avoimia uusille osatekijöille. Tästä seuraa, että osatekijät ja niiden väliset suhteet muuttuvat jatkuvasti muodostaen uudenlaisia rakenteita ja tuottaen uusia ilmiöitä. Systeemiteorian mukaan mitään elävää organismia ei voi tarkastella staattisena kokonaisuutena. Systeemin osatekijät toimivat aina yhteistyössä toistensa kanssa, vaikka niillä voikin

olla eriytyneitä tehtäviä. Esimerkiksi sikiönkehityksen aikana soluilla on hyvin varhain geneettisesti määräytyneet tehtäväalueensa ja kehityskulkunsa. Kuitenkin solut ovat osa laajempaa kokonaisuutta, eli sikiötä, ja jotta sen eri osat pysyisivät tasapainossa kokonaisuuden kanssa, on osien sopeuduttava sekä toistensa muutoksiin että ulkopuolelta tuleviin ärsykkeisiin.

Myös ihmistieteet tarkastelevat luonnontieteiden tapaan ilmiöitä monimutkaisina systeeminä, joiden osat toimivat vuorovaikutuksessa muodostaen järjestelmällisiä kokonaisuuksia, kuten pienryhmiä tai työyhteisöjä (Cox & Paley, 2003). Perhe on eräs systeemiteoreettisen tarkastelun kohde. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan pienen lapsen perhesysteemiä, jolla tarkoitetaan perheen jokapäiväisen elämän vuorovaikutustapoja ja käytänteitä. Tavoitteena on selvittää, miten lapsen varhainen perhesysteemi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Perhesysteemi koostuu osasysteemeistä, kuten vanhempien parisuhteesta, äidin ja isän suhteesta lapseen ja sisarusten välisistä suhteista (Cox & Paley, 1997). Perheen osasysteemien monimutkaisen vuorovaikutuksen tuloksena on, että perhe kokonaisuutena on enemmän kuin yksittäisten perheenjäsenten yhteenliittymä. Lisäksi perhe on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Perheen laajempi konteksti, kuten kulttuuri ja perheen sosio-ekonominen asema vaikuttavat perheen osasysteemeihin ja perheeseen kokonaisuutena. Kulttuuri voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka läheinen suhde äidillä ja isällä on lapseen. Esimerkiksi japanilaisessa kulttuurissa äiti-lapsi-osasysteemit ovat tavallisesti tiiviimpiä kuin länsimaisessa kulttuurissa, ja isän roolina on vastaavasti olla perheen elättäjä, jolloin isä-lapsi suhde on etäisempi (Rothbaum, Rosen, Ujii, & Uchida, 2002).

Perheen kaikki osasysteemit ja sitä kautta perheen kokonaisrakenne muodostuvat perheenjäsenten samanlaisina tai samantapaisina toistuvien vuorovaikutustapojen tuloksena (Minuchin, 1974). Perhesysteemi ylläpitää itseään ensinnäkin erilaisten yleisten kirjoittamattomien sääntöjen perusteella. Näitä ovat esimerkiksi valtahierarkia ja perheenjäsenten toisiaan täydentävän toiminnan periaate. Valtahierarkialla tarkoitetaan, että perheen eri jäsenillä on erisuuruinen auktoriteetti päättää asioista. Esimerkiksi vanhemmilla on yleensä päätösvalta sekä itseään että lapsia koskevista asioista. Perheenjäsenten toisiaan täydentävän toiminnan mukaisesti perhe toimii yhteistyössä, tiiminä. Esimerkiksi toisen vanhemmista on huolehdittava lapsista, kun toinen vanhemmista on työmatkalla. Kirjoittamattomien sääntöjen lisäksi perhesysteemiä ylläpidetään perheenjäsenten keskinäisten odotusten perusteella. Perheenjäsenten odotukset siitä, miten muut toimivat, muodostuvat päivittäisten tiedostettujen ja tiedostamattomien neuvottelujen avulla. Usein nämä neuvottelut on tehty perheen suurissa muutostilanteissa, kuten lasten syntyessä tai siirtyessä kouluun, eikä vakiintuneita oletuksia perheenjäsenten toimintatavoista myöhemmin enää kyseenalaisteta. Esimerkiksi perheessä voi olla tapana, että isä huolehtii perheen kurinpidosta, koska

tapa on vakiintunut ajalta, jolloin perheen äiti oli keskittynyt vastasyntyneen vauvan hoitoon ja isä huolehti leikki-ikäisistä muista lapsista.

Jatkuvuuden ja pysyvyyden lisäksi perhesysteemi tarvitsee myös joustavuutta ja muutoskykyä pysyäksään toimintakykyisenä muuttuvissa elämäntilanteissa (Cox & Paley, 2003; Olson, 2000). Perheen on kyettävä toisaalta vakauttamaan toimintaansa ulkoisista muutoksista huolimatta (self-stabilization) ja toisaalta uudelleenorganisoimaan toimintaansa muuttuneeseen tilanteeseen sopivaksi (self-organization) (Cox & Paley 1997). Uuden lapsen syntymä on yksi tärkeimmistä perheen elämäntapahtumista, joka vaatii perheenjäsenten roolien muuttumista (Emmanuel, Creedy, St John, Gamble, & Brown, 2008). Sen vuoksi tässä tutkimuksessa tarkastellaan juuri tätä perheen dynamiikan kannalta tärkeää vaihetta, ja lapsen syntymän aikaisen perhesysteemin vaikutuksia lapsen kehitykseen seurataan aina kouluikään saakka.

Perheen osasysteemit voivat olla perheenjäseniä tai perheenjäsenten muodostamia kahdenvälisiä suhteita eli dyadeja tai kolmenvälisiä suhteita eli triadeja (McHale & Fivaz-Depeursinge, 1999; Minuchin, 1974). Perheen osasysteemeistä tarkastellaan usein vanhemmuutta ja vanhempien parisuhdetta (Belsky & Fearon, 2004), mutta myös kolmenvälisiä suhteita, kuten äidin, isän ja lapsen kolmenkeskistä vuorovaikutusta (esim. Gordon & Feldman, 2008; Johnson, 2003; McHale, Johnson, & Sinclair, 1999). Jokainen perheenjäsen kuuluu useisiin osasysteemeihin, sillä henkilö voi samaan aikaan olla esimerkiksi tytär, isosisko ja pikkusisko, ja osasysteemien perustana voi olla esimerkiksi sukupolvi, sukupuoli, kiinnostuksen kohde tai toiminta.

Perheen osasysteemeitä, kuten kaikkia ihmissuhteita määrittävät autonomian ja yhteenkuuluvuuden kokemukset (Blatt, 2007; Kagitcibasi, 2005). Osasysteemien autonomia tarkoittaa, että osasysteemien välillä on olemassa rajat, joiden sisällä toimitaan vain kyseiselle osasysteemille ominaisella tavalla. Osasysteemien välissä olevat rajat määrittelevät sitä, kuka osasysteemiin kuuluu, ja millä tavalla (Minuchin, 1974). Rajojen avulla perhesysteemissä pidetään yllä eriytyneitä toimintoja ja asetetaan erilaisia vaatimuksia kullekin perheenjäsenelle. Tämä on tärkeää, jotta perheenjäsenet voivat toimia roolissaan, kuten vanhempana tai puolisona ilman häiriöitä (Davies, Cummings, & Winter, 2004; Fivaz-Depeursinge, Lopes, Python, & Favez, 2009). Esimerkiksi vanhemmat voivat hakea arkipäivän vaikeissa tilanteissa lohdutusta toisiltaan, mutta lohdutuksen hakeminen omalta lapselta ylittää parisuhteen ja vanhemmuuden välisen rajan. Yhteenkuuluvuutta tarvitaan, koska perhe on osasysteemeistään huolimatta yksi kokonainen systeemi, jonka on toimittava kokonaisuutena. Tätä varten perheen osasysteemien tulee olla toisiinsa liittyneitä, eikä tiukan erillisiä. Esimerkiksi vanhempien välisessä kriisitilanteessa on luonnollista, että myös vanhemmuuden käytännöissä tapahtuu muutoksia, ja koko perhe on yhdessä osallisena tilanteessa.

Autonomia ja yhteenkuuluvuus eivät rajaa toisiaan pois, vaan niiden välillä voi vallita tasapaino (Kagitcibasi, 2005). Tällöin osasysteemit ovat riittävän itsenäisiä, mutta perheenjäsenet tuntevat kuitenkin voimakasta yhteenkuuluvuutta (Davies ym., 2004; Lindblom ym., 2014). Yhteenkietoutuneessa (enmeshed) perheessä puolestaan yhteenkuuluvuus on liiallista ja perheen osasysteemien välillä ei ole rajoja, jolloin yhden perheenjäsenen häiritsevä toiminta vaikuttaa välittömästi kaikkien perheenjäsenten toimintaan. Tällaisessa perheessä esimerkiksi vanhemmuus ja vanhempien parisuhde kietoutuvat liikaa toisiinsa, ja perheessä ilmenee paljon konflikteja ja muiden perheenjäsenten kontrollointia (Davies ym., 2004). Etäisessä (disengaged) perheessä osasysteemit taas ovat liian autonomisia, jolloin sekä vanhempien väliset että vanhempi-lapsisuhteet ovat jäykkiä ja emotionaalisesti kylmiä.

1.2 Vanhempien parisuhde ja vanhemmuus perhesysteemissä

Perhesysteemi toimii osasysteemien autonomian ja yhteenkuuluvuuden määrästä riippumatta aina kokonaisuutena (Cox & Paley, 1997). Lapsen kehitykseen vaikuttavat siksi sekä osasysteemit, joihin lapsi kuuluu että ne osasysteemit, joihin lapsi ei itse kuulu. Perheen lukuisista osasysteemeistä lapsen kehityksen kannalta tärkeitä ovat vanhempi-lapsi-suhteet (äiti-lapsi- ja isä-lapsi -dyadit) ja vanhempien välinen suhde.

Vanhempi-lapsi-suhteita kuvataan vanhemmuuden käsitteellä. Vanhemmuuteen siirtymä on suuri elämänmuutos, joka vaatii tuoreilta isiltä ja äideiltä muutoksia ajattelussa ja elämäntavoissa (Emmanuel ym., 2008). Vauvaiässä vanhemmalla on korostuneen aktiivinen rooli vanhempi-lapsi-suhteessa, koska pieni vauva ei vielä itse osaa tietoisesti rakentaa suhdetta vanhempiinsa (Bornstein, 1995). Vanhemmuuteen kuuluu hoivan antaminen (suojeleminen, valvonta ym.), materiaalistien edellytysten tuottaminen (fyysinen tila, lelut ym.), lapsen sosiaalisen maailman luominen (kielen kehitys, tunteiden ilmaisu ja säätely ym.) ja asioiden opettaminen (älyllinen aktivointi) (Bornstein, 1995). Alle vuoden ikäisen lapsen vanhemmuuteen kuuluu usein korostunut halu opettaa lapselle uusia taitoja ja pitää omaa lasta muita kehittyneempänä (Arnott & Brown, 2013). Toisaalta vauvaikäisten lasten vanhemmat kantavat myös paljon huolta lapsen ja oman vanhemmuuden normaaliudesta ja tukeutuvat mielellään muiden mielipiteisiin ja neuvoihin. Yhteenkuuluvuus ja autonomia ovat vanhempi-lapsi-suhteiden universaaleja perusolottuvuuksia, joiden avulla lapsi kiinnittyy omiin vanhempiinsa saaden heiltä kasvuun ja kehitykseen tarvitsemansa perusedellytykset sekä toisaalta kasvaa itsenäiseksi toimijaksi (Rasmussen, 2009).

Parisuhteessa yhteenkuuluvuus voi ilmetä yhteisenä tekemisenä, seksuaalisena läheisyytenä sekä empatiana ja kiinnostuksen osoittamisena toisen ajatuksiin (Patrick, Sells, Giordano, & Tollerud, 2007; Tower & Krasner, 2006). Sitä voidaan myös mitata esimerkiksi samaa mieltä olemisen määrinä keskusteluissa, äänensävyinä ja yhteisten ystävien sekä yhteisen tekemisen parissa vietetyn ajan määränä (Patrick ym., 2007). Autonomia parisuhteessa taas merkitsee sitä, että suhteesta huolimatta pysytään omana itsenäisenä henkilönä (Patrick ym., 2007, Rankin-Esquer, Burnett, Baucom, & Epstein, 1997; Tower & Krasner, 2006). Tällöin omat mielipiteet eivät ole puolisoista riippuvaisia ja asioita tehdään myös yksin. Yhteenkuuluvuus ja autonomia parisuhteessa eivät sulje toisiaan pois, vaan niiden kummankin riittävä määrä lisää tyytyväisyyttä omaan parisuhteeseen (Greeff, Hildegard, & Malherbe, 2001; Patrick ym., 2007).

Vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden on useissa meta-analyyseissa todettu olevan vahvassa yhteydessä keskenään niin, että hyvin toimiva parisuhde ennustaa hyvää vanhemmuutta (Krishnakumar & Buehler, 2000; Zimet & Jacob, 2001). Toisaalta vanhempien runsaatkaan konfliktit eivät välttämättä aina heikennä vanhemmuutta, jos erimielisyydet saadaan ratkaistua rakentavalla tavalla (McCoy, George, Cummings, & Davies, 2013; Wieland & Baker, 2010). Voi myös olla, että vanhempien väliset konfliktit vaikuttavat negatiivisesti erityisesti isien vanhemmuuteen (Kaczynski, Lindahl, Malik, & Laurenceau, 2006; McCoy ym., 2013), vaikka toisaalta myös isien vanhemmuus voi olla parisuhteen laadusta riippumatonta (Nangle, Kelley, Fals-Stewart, & Levant, 2003). Tutkimustulokset vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden yhteyksistä ovat siis osittain ristiriitaisia, vaikka useimpien tutkimusten mukaan toimiva parisuhde näyttääkin ennustavan hyvää vanhemmuutta. Ristiriitaiset tulokset vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden yhteyksistä voivat viitata siihen, että molempien taustalla on jokin yhteinen selittäjä. Esimerkiksi vanhemman persoonallisuus voi ohjata sekä vanhemmuuden että vanhempien parisuhteen käytäntöjä ja tunneilmapiiriä (Ganiban ym., 2009; Knabb & Vogt, 2011; Prinzie, Stams, Deković, Reijntjes, & Belsky, 2009).

Vanhempien toimivan parisuhteen ja hyvän vanhemmuuden välistä positiivista yhteyttä voi selittää esimerkiksi parisuhteen vanhemmuudelle tuottaman kuormituksen ja tuen määrä. Toimimattomassa parisuhteessa olevat vanhemmat voivat kokea paljon kuormitusta, uupua, ja vetäytyä sen vuoksi vanhemmuuden tehtävistä (Kaczynski ym., 2006). Spillover-teorioiden mukaan vanhempien parisuhteeseen liittyvät tunteet leviävät vanhemmuudenkin alueelle (Grych, 2002; Malinen ym., 2010; Parke, 2004). Lämmin ja huolehtiva parisuhde johtaa avoimuuteen ja saatavilla olevaan vanhemmuuteen, kun taas vihamielisyys ja turhautuneisuus parisuhteessa johtavat vihamieliseen ja rankaisevaan vanhemmuuteen. Vanhempien väliset konfliktit leviävät vanhempi-lapsi -suhteisiin esimerkiksi lapsiin kohdistuvana ankaruutena, psykologisena tungettelevuutena,

alhaisempaan hyväksyvyyteen ja valvontaan sekä vanhempien välisenä epäjohtonmukaisuutena (Buehler, Benson, & Gerard, 2006). Vanhempien yhteisen näkemyksen vanhemmuudesta on todettu parantavan vanhemmuutta ja yhteisvanhemmuus on mahdollista, kun parisuhde toimii hyvin (Pedro, Ribeiro, & Shelton, 2012).

Vanhempien parisuhdetta ja vanhemmuutta on yleensä tutkittu erikseen ja niitä on pidetty jatkuvina muuttujina. Tämä voi osaltaan selittää ristiriitaisia tuloksia parisuhteen ja vanhemmuuden yhteyksistä, sillä on mahdollista, että parisuhde ja vanhemmuus muodostavat jatkumon sijaan erilaisia tyyppejä. Tässä tutkimuksessa vanhempien välisiä ja vanhempi-lapsiosasysteemejä tutkitaan osana koko perhesysteemiä ja huomio kiinnitetään niiden autonomiaan (rajojen ylläpito) ja yhteenkuuluvuuteen (Grych, 2002). Vanhempien erimielisyydet parisuhteessa ja kasvatuskäytännöissä rikkovat helposti perheen osasysteemien välisiä rajoja johtaen liialliseen läheisyyteen tai vaihtoehtoisesti torjuntaan vanhempi-lapsi-suhteessa (Madden-Derdich, Estrada, Updegraff, & Leonard, 2002; Margolin, Oliver, & Medina, 2001; Minuchin, 1974). Jos vanhemmilla on ristiriitoja, jotka pääsevät vaikuttamaan vanhempi-lapsi-dyadiin, lapsen rooli vääristyy (Davies ym., 2004; Fivaz-Depeursinge ym., 2009). Vanhemmat voivat yrittää saada lapsen liittoutumaan toista vanhempaa vastaan ristiriitatilanteessa (binding), kilpailla, kumman puolella lapsi on riitatilanteessa (triangulation), tai he voivat keskittyä lapseen ja tämän ongelmiin välttääkseen parisuhteensa ongelmien käsittelyn (detouring) (Minuchin, 1974; Fivaz-Depeursinge ym., 2009). Jos vanhempien välillä on paljon ristiriitoja, vanhempi voi etsiä emotionaalista läheisyyttä suhteessa lapseen (Engfer, 1988). Jos taas toisen vanhemman ja lapsen välinen suhde on huono, voi toinen vanhempi yrittää kompensoida suhdetta luomalla niin ikään itse läheisen suhteen lapseen. Tällaiset läheiset suhteet eivät kuitenkaan ole lapsen kannalta välttämättä hyviä, sillä niiden perustana ovat vanhemman, eivät lapsen tarpeet. Vanhemmuus ei ole tällöin lapsen kannalta sensitiivistä, mikä voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa lapsen kehitykseen esimerkiksi lisääntyneinä mielialaongelmina ja käytöshäiriöinä (Davies ym., 2004).

Yhteenvetona voidaan sanoa, että systeemiteoreettisen ajattelun mukaan perhettä tarkasteltaessa on tärkeää huomioida samaan aikaan sekä vanhempien parisuhde että vanhemmuus. Parisuhde ja vanhemmuus, kuten kaikki monimutkaisten systeemien osasysteemit voivat olla yhteydessä toisiinsa epälineaarisilla tavoilla (Malinen ym., 2010; Mandara, 2003). Ne muodostavat sen vuoksi erilaisia tyyppejä, eivätkä ainoastaan jatkumoita hyvän sekä huonon parisuhteen ja vanhemmuuden välille (Belsky & Fearon, 2004; Mandara, 2003). Systeemiteorian pohjalta onkin monissa tutkimuksissa löydetty erilaisia perhetyyppejä sen perusteella, millainen autonomia ja yhteenkuuluvuus vanhempien parisuhteessa ja vanhemmuudessa vallitsee (Davies ym., 2004; Favez ym., 2006; Fivaz-Depeursinge ym., 2009; Sturge-Apple, Davies, & Cummings, 2010). Tällaiset

perhetyypit ovat melko pysyviä, joten niillä voi olettaa olevan suuri vaikutus lapsen kehitykselle (Favez ym., 2012).

Aiemman tutkimuksen perusteella (Davies ym., 2004, Lindblom ym., 2014; Sturge-Apple ym., 2010) tarkastelen tässä tutkimuksessa seuraavia perhetyyppejä:

- 1) *Tasapainoiset perheet*, joiden osasysteemit ovat autonomisia, ja joissa koetaan voimakasta yhteenkuuluvuutta.
- 2) *Yhteenkietoutuneet perheet*, joissa perheen eri osasysteemit eivät ole autonomisia, mutta yhteenkuuluvuus on melko korkealla.
- 3) *Ristiriitaiset perheet*, joissa puoliset ovat erimielisiä perheen osasysteemien autonomiasta ja yhteenkuuluvuudesta.
- 4) *Autoritaariset perheet*, joissa yhteenkuuluvuus on vähäistä verrattuna melko suureen autonomiaan osasysteemien välillä.
- 5) *Etäiset perheet*, joissa on hyvin vähän yhteenkuuluvuutta perheenjäsenten välillä ja joissa autonomiaa osasysteemien välillä ei tarvita niiden ollessa hyvin etäisiä toisilleen.

1.3 Perhesysteemin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen

Yksi perheen tärkeistä tehtävistä on edistää lapsen suotuisaa sosiaalista kehitystä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten erilaiset perhetyypit ennustavat lapsen sosiaalista kehitystä 6–7 vuoden iässä. Tämä koulun aloittamisen vaihe on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta tärkeä, koska tällöin ikätoverit alkavat tulla lapselle tärkeämmiksi, heidän kanssaan vietetään yhä enemmän aikaa, eikä aikuisia ole jatkuvasti valvomassa lasten toimintaa (Robinson, 2008). Tässä ikävaiheessa kaverisuhteet muodostuvat pitempiaikaisemmiksi kuin aiemmin, ja lapselle on tärkeää päästä mukaan muiden lasten leikkeihin. Lapsen sosiaalinen kehitys on tärkeää myös muiden kehityksen osa-alueiden kannalta. Lapsen vähäiset kaverisuhteet, se että ikätoverit eivät hyväksy lasta, lapsen ujous ja toisaalta aggressiivisuus ovat nimittäin yhteydessä heikkoon koulumenestykseen, sosiaalisiin ongelmiin ja mielenterveysongelmiin lapsen kasvaessa (Furrer & Skinner, 2003; Risi, Gerhardtstein, & Kistner, 2003; Wenzel, 2003). Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin 7–9-vuotiaita lapsia (N = 166) todettiin, että lapsen kaverisuhteet suojelivat sosiaalisesti eristäytyneitä lapsia mielialahäiriöiden ja käytösongelmien puhkeamiselta (Laursen, Bukowski, Aunola, & Nurmi, 2007).

Toverisuhteisiin ja lapsen yleiseen sosiaaliseen kehitykseen voi vaikuttaa moni asia. Esimerkiksi perheen alhainen sosioekonominen asema (Castellaro & Roselli, 2015; Clarke-Stewart, Vandell, McCartney, Owen, & Booth, 2000) perheen kriisit, kuten avioero (Galluzzo, 2012) ja mielenterveysongelmat (Clarke-Stewart ym., 2000) sekä perheen jatkuva muuttaminen (Patterson, Vaden, & Kupersmidt, 1991) voivat heikentää toverisuhteita ja sosiaalisissa tilanteissa pärjäämistä. Lapsen toverisuhteisiin vaikuttaa myös se, miten paljon vanhemmat mahdollistavat ikätoveritapaamisia lapselle, esimerkiksi kutsumalla ikätovereita kotiin leikkimään, sekä vanhempien lapselle antamat suorat ohjeet sosiaalisissa tilanteissa toimimiselle (McDowell & Parke, 2009). Myös vanhempien uskomukset vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Jos vanhemmat uskovat lapsen olevan kykenevä sosiaaliseen toimintaan ja kannustavat tämän itsenäisyyttä sosiaalisissa tilanteissa, lapselle kehittyvät paremmat sosiaaliset taidot ja hänellä on pienempi riski käytösongelmiin, kuin lapsilla, joiden vanhemmat uskovat lapsen tarvitsevan tiukkaa ohjausta sosiaalisissa tilanteissa (Kazak, 2004)

Vanhemmuudella on tärkeä rooli siinä, millaiseksi sosiaalisesti toimijaksi lapsi kehittyy. Vanhemmuus vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen pitkällä aikavälillä, joten jo vauvaikäisen lapsen vanhemmuus on yhteydessä siihen, miten lapsi toimii sosiaalisissa suhteissa vuosia myöhemmin (Early ym., 2002; Michiels, Grietens, Onghena, & Kuppens, 2008; Olson, Bates, Sandy, & Lanthier, 2000). Sensitiivinen vanhemmuus johtaa lapsen parempaan sosiaaliseen hyvinvointiin. Earlyn ym. (2002) tutkimuksessa havaittiin, että 15 kuukauden ikäiset vetäytyvät ja ujut lapset (N = 215), eivät olleet enää ujoja ja vetäytyviä koulun alussa, jos heidän äitinsä olivat olleet sensitiivisiä. Sensitiivisen vanhemmuuden päiväkotiympäristössä on osoitettu olevan yhteydessä myös lapsen vähäisempään häiriökäyttäytymiseen ensimmäisellä luokalla (Johnson, Cowan, & Cowan, 1999). Sen sijaan vanhempien lapsen kohdistama fyysinen ja psyykinen ankaruus ja toisaalta liika sallivuus ennustaa lasten aggressiivisuutta esikouluiässä (Casas ym., 2006).

Myös vanhempien parisuhteella on merkitystä lapsen myöhemmälle sosiaaliselle kehitykselle. Vanhempien välisen riitelyn on havaittu olevan yhteydessä lapsen ongelmiin kaverisuhteissaan (Brook, Zheng, Whiteman, & Brook, 2001; Kazak, 2004; Stocker & Youngblade, 1999). Vanhempien välinen vihamielisyys ja riitaisuus voi ennustaa lapsen myöhempää vetäytymistä leikeistä ikätovereiden kanssa sekä lapsen aggressiivisuutta sosiaalisissa tilanteissa (Gottman & Katz, 1989; Katz & Gottman, 1993). Vanhempien parisuhteen ristiriitojen vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen voi selittyä osittain sillä, että parisuhdeongelmat heikentävät vanhemmuutta (Brook ym., 2001). Brookin ym. (2001) tutkimuksessa (N = 254) vanhempien väliset ristiriidat johtivat erityisesti äitien heikentyneeseen vanhemmuuteen, ja tämä puolestaan johti leikki-ikäisen lapsen muita korkeampaan aggressiivisuuteen. Sen sijaan jos vanhemmat onnistuvat pitämään vanhemmuuden

lapsen kannalta hyvänä parisuhteen ongelmista huolimatta, ei lapselle synny yhtä helposti sosiaalisen kehityksen ongelmia (Belsky & Fearon, 2004). Vanhempien parisuhteen on kuitenkin havaittu vaikuttavan lapsen sosiaaliseen kehitykseen myös vanhemmuudesta riippumatta (Kazak, 2004). Kazakin (2004) tutkimuksessa (N = 649) vanhempien tyytyväisyys parisuhteeseensa oli suorassa yhteydessä lapsen parempiin sosiaalisiin taitoihin ja vähäisempiin käytösongelmiin koulun alkaessa.

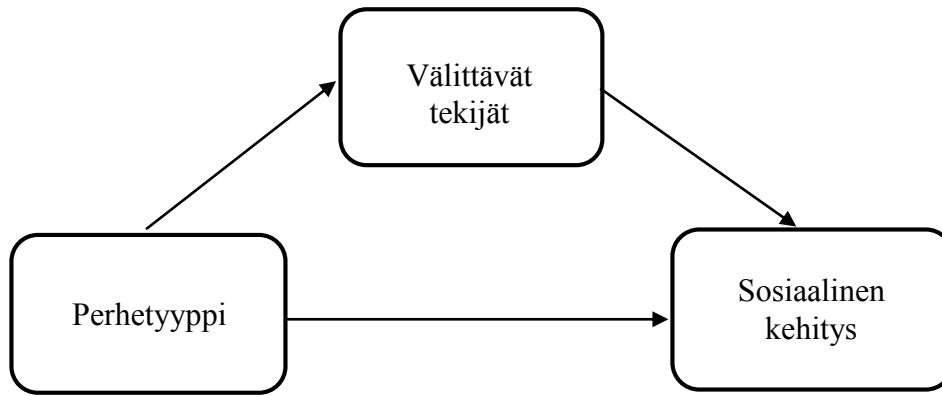
Systeemiteoreettisen lähestymistavan mukaan yksittäisten perheen osasysteemien tutkiminen ei johda tarpeeksi kokonaisvaltaiseen kuvaan lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Sen vuoksi tulisi tutkia koko perhesysteemin vaikutusta lapsen kehitykseen. Perhesysteemin tyyppi vaikuttaa siihen, miten vanhemmat yhdessä ja erikseen toimivat lapsen kanssa ja lapsen läsnä ollessa, esimerkiksi jakavat tarkkaavaisuuden, ilmaisevat tunteita ja vuorottelevat keskustelussa (Favez ym., 2012). Näiden tilanteiden perusteella jo vastasyntynyt lapsi alkaa kehittää sosiaalisia malleja, joiden mukaan hän toimii sosiaalisissa tilanteissa. Fivaz-Depeursinge ym. (2009) tutkivat 38 sveitsiläisen perheen vuorovaikutustapoja ja osoittivat, että jo 18 kuukauden ikäinen lapsi kykenee havaitsemaan vanhempien ristiriidoista johtuvia vaikutuksia perheen kanssakäymiseen ja muuttamaan omaa sosiaalista toimintaansa sen mukaiseksi. Perheissä, joissa vanhemmilla oli keskinäisiä konflikteja, ja jotka toimivat yhteistyössä vain lapsen kautta (detouring), 18 kuukauden ikäinen lapsi pyrki ylläpitämään perheen yhtenäisyyttä olemalla joko liioitellun eloisa ja vilkas tai häiriköivä ja riitaisa, tai molempia. Jos taas toinen vanhemmista oli liittoutunut lapsen kanssa ja toinen vanhemmista oli passiivinen (binding), yritti lapsi saada passiivisen vanhemman huomiota niin ikään olemalla yliaktiivinen ja käyttäytymällä häiritsevästi. Perhetilanne, jossa molemmat vanhemmat koittivat voittaa lapsen puolelleen toista vanhempaa vastaan (triangulation), heidän toimintansa oli lapsen nähden ristiriitaista, mikä johti lapsen jähmettymiseen, yritykseen paeta tilanteesta tai intensiiviseen avun hakemiseen (Fivaz-Depeursinge & Favez, 2006). Yhteenvetona voidaan sanoa, että lapsi osaa jo hyvin pienenä tulkita perhesysteeminsä autonomian ja yhteenkuuluvuuden merkkejä ja sopeuttaa omaa sosiaalista toimintaansa sen mukaisesti.

Mallit, joita lapsi luo perhesysteeminsä sosiaalisen maailman perusteella vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen myös pitkällä aikavälillä. Tasapainoinen perhe näyttää ennustavan lapsen vähäisempää aggressiivisuutta ja häiriköivää käyttäytymistä koulun alkaessa (Johnson ym., 1999; McHale & Rasmussen, 1998). Sturge-Applen ym. (2010) tutkimuksessa koulua aloittelevilla lapsilla (N = 234) yhteenkietoutuneissa ja etäisissä perheissä oli kolmen vuoden seurannassa enemmän käytöshäiriöitä ja ongelmia sosiaalisissa suhteissaan kuin tasapainoisten perheiden lapsilla. Johnson (2003) ei sen sijaan havainnut eroa tasapainoisten ja etäisten perheiden lasten sosiaalisissa ongelmissa. Vanhemman ja lapsen liittouman (triangulated) sisältävä perhetyyppi, johti kuitenkin lapsen aggressiivisuuteen neljä vuotta myöhemmin (Johnson, 2003). Belsky ja Fearon (2004) tutkivat

miten kuukauden ikäisen lapsen perhesysteemi ennusti lapsen sosiaalis-emotionaalisia ja kognitiivis-akateemisia taitoja ensimmäisellä luokalla (N = 828). Nämä taidot olivat parempia niillä, joiden vanhemmilla oli ollut läheinen parisuhde ja joiden vanhemmuus oli sensitiivistä lapsen ollessa kuukauden ikäinen verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla oli ollut heikompi parisuhde tai jotka olivat olleet vähemmän sensitiivisiä vanhempia. Ne lapset, jotka olivat kokeneet sensitiivistä vanhemmuutta kuukauden ikäisinä, mutta joiden vanhempien parisuhde oli ollut heikko, olivat sosiaalis-emotionaalisilta ja kognitiivis-akateemisilta taidoiltaan parempia, kuin ne joiden vanhempien parisuhde oli ollut hyvä, mutta joiden vanhempien vanhemmuus oli ollut epäsensitiivistä. Edellä kuvattujen tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että perheessä vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden autonomia ja yhteenkuuluvuus voivat muodostaa lapsen sosiaalisen kehitykseen eri tavalla vaikuttavia yhdistelmiä. Aiemmin on kuitenkin tutkittu lähinnä perhesysteemin vaikutusta lapsen sosiaaliseen kehitykseen ongelmiin, kuten aggressiivisuuteen. Sen vuoksi tässä tutkimuksessa huomio kiinnitetään sosiaalisen kehityksen myönteisiin puoliin, eli lapsella oleviin sosiaalisiin taitoihin.

1.4 Perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen yhteyttä välittävät tekijät

Perhesysteemin autonomia ja yhteenkuuluvuus voi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen monenlaisten mekanismien kautta. Kuviossa 1 on esitetty malli perhesysteemin yhteydestä lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Mallin mukaan perhesysteemi voi vaikuttaa sosiaaliseen kehitykseen sekä suoraan että välittävien tekijöiden kautta. Perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen yhteyden välittäjiksi on ehdotettu esimerkiksi lapsen kiintymyssuhteen turvallisuutta / turvattomuutta (Michiels ym., 2008), lapsen mielenterveysongelmia (MacKinnon-Lewis & Lofquist, 1996), lapsen oppimaa sosiaalisen informaation prosessointitapaa, sosiaalista oppimista, lapsen sisäisiä työmalleja ja emootioiden ymmärtämistä (Mize, Pettit, & Meece, 2000; Reich & Vandell, 2011).

Kuvio 1. Malli perhetyypin ja sosiaalisen kehityksen välisestä yhteydestä välittävien tekijöiden kautta

Lapsen perhesysteemissään kokema emotionaalinen turvallisuus edistää lapsen suotuisaa kehitystä – myös sosiaalista kehitystä (Davies & Martin, 2014). Emotionaalisen turvallisuudenkin suhteen perhe toimii kokonaisuutena, joten siihen vaikuttavat sekä vanhempien välinen suhde että vanhemmuus. Lapset tulkitsevat vanhempien käyttäytymisen perusteella heidän suhteensa emotionaalista turvallisuutta, mikä heijastuu myös lapsen kokemukseen vanhemmuuden turvallisuudesta (Harold, Shelton, Goeke-Morey, & Cummings, 2004). Lapsen emotionaalista turvallisuutta vähentää erityisesti vanhempien väliset konfliktit (Harold ym., 2004; McCoy, Cummings, & Davies, 2009). Emotionaalinen turvattomuus puolestaan vähentää lapsen prososiaalisuutta ja voi johtaa moniin mieliala- ja käytösongelmiin. Daviesin ym. tutkimuksessa (2004) päiväkotikäiset lapset (N = 215) sekä yhteenkietoutuneissa että etäisissä perheissä kokivat vähemmän emotionaalista turvallisuutta, ja heillä oli vuoden kuluttua enemmän käytös- ja mielialaongelmia, kuin tasapainoisten perheiden lapsilla. Kayfitzin (2011) tutkimuksessa emotionaalinen turvallisuus ei kuitenkaan välittänyt riitaisten vanhempien perhesysteemin ja lapsen myöhempien käytösongelmien sekä kaveritaitojen puutteen välistä yhteyttä. Emotionaalinen turvallisuus voi siis olla yksi perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välittäjä. Kuitenkin on tärkeää tarkastella myös muita mahdollisia välittäjiä.

Lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaikuttaa emotionaalisten tekijöiden lisäksi myös lapsen kognitiiviset kyvyt ja taidot. Toiminnanohjaus on joukko lapsuudessa kehittyviä taitoja, joihin varhainen elinympäristö ja kokemukset vaikuttavat paljon (Bernier, Carlson, & Whipple, 2010). Toiminnanohjauksella tarkoitetaan ihmisen korkeampia kognitiivisia prosesseja, joiden avulla yksilö kykenee tavoitesuuntautuneeseen käyttäytymiseen (Garon, Bryson, & Smith, 2008). Toiminnanohjauksen avulla yksilö kykenee käsittelemään asioita työmuistissaan, inhibioimaan

ärsykkeisiin vastaamista, suunnittelemaan toimintaansa ja vaihtamaan tarkkaavaisuutensa kohteita. Toiminnanohjauksen kehitys on nopeaa koulua aloittelevalla lapsella (Garon ym., 2008; Roebbers, Röthlisberger, Cimeli, Michel, & Neuenschwander, 2011). Roebbersin ym. (2011) tutkimuksessa 5–7-vuotiaiden (N = 264) työmuisti, inhibitio ja kognitiivinen joustavuus paranivat merkittävästi jo yhden vuoden seurannassa. Kouluympäristöllä on kuitenkin tutkimusten mukaan toiminnanohjaukseen melko pieni vaikutus (Burrage ym., 2008; Roebbers ym., 2011), ja onkin esitetty, että toiminnanohjauksen perustat luodaan jo ennen kouluikää.

Perheen osasysteemeistä erityisesti vanhemmuus voi vaikuttaa toiminnanohjauksen kehitykseen (Belsky & Fearon, 2004; Bernier, ym., 2010; Hughes & Ensor, 2009). Bernier, ym., (2010) seurasivat lasten (N = 80) toiminnanohjauksen kehityksessä vuoden ikäisestä 2,5 vuoden ikään asti ja analysoivat vanhemmuuden vaikutuksia siihen. Lapsen autonomiaa tukeva vanhemmuus, äidin sensitiivisyys ja lapsen tunteiden sanoittaminen ennustivat lapsen parempaa toiminnanohjausta. Toiminnanohjauksen kehitykseen voi vaikuttaa vanhemmuuden ohella myös perhe kokonaisuutena (Belsky & Fearon, 2004; Hughes & Ensor, 2009). Esimerkiksi kaotoinen perhetilanne, johon voi liittyä esimerkiksi vanhempien riitelyä, heikentää lapsen toiminnanohjauksen kehittymistä (Hughes & Ensor, 2009). Koko perhesysteemin autonomian ja yhteenkuuluvuuden yhteyksiä lapsen toiminnanohjauksen kehitykseen ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu, joten sen vuoksi sitä tarkastellaan tässä tutkimuksissa.

Toiminnanohjauksen taidot voivat vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen monella tapaa. Heikot inhibitiokyvyt ja impulsiivisuus johtavat heikkoon sosiaalisemotionaaliseen kompetenssiin ja käytösongelmiin sekä alle kouluikäisillä että kouluikäisillä lapsilla (Eisenberg ym., 2005; Hughes, White, Sharpen & Dunn, 2000; Rhoades, Greenberg, & Domitrovich, 2009). Inhibition vaikeudesta johtuvat sosiaalis-emotionaalisen kompetenssin puutteet voivat puolestaan johtaa huonompiin kaverisuhteisiin 5–6-vuotiailla lapsilla (Gomes & Livesey, 2008). Spinradin ym. (2006) tutkimuksessa (N = 214) havaittiin esi- ja alakouluikäisen lapsen tahdonalaisen kontrollin heikkouden ja impulsiivisuuden johtavan muita lapsia heikompiin sosiaalisiin taitoihin ja vähäisempiin kaverisuhteisiin kaksi vuotta myöhemmin. Toiminnanohjaus voi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen myös vielä pidemmällä aikavälillä, aina teini-ikään asti (Olson, Schilling, & Bates, 1999). Kavereiden hyväksynnän ja hyvien kaverisuhteiden on todettu jopa välittävän lapsen toiminnanohjauksen taitojen ja koulumenestyksen välistä yhteyttä (Eisenberg, ym., 2005; Oberle & Schonert-Reichl, 2012), joskaan yhteyttä ei ole havaittu kaikissa tutkimuksissa (Morris ym., 2014). Toiminnanohjauksen taitojen on havaittu olevan yhteydessä kavereiden positiivisempaan arvioon lapsen luotettavuudesta ja sitä kautta lapsen koulusopeutumiseen ensimmäisillä luokilla (Rotenberg, Michalik, Eisenberg, & Betts, 2008).

1.5 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastellaan perhesysteemin vaikutuksia lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Perheitä tarkasteltaessa otetaan systeemiteorian mukaisesti huomioon vanhempi-lapsi-osajärjestelmien (vanhemmuus) sekä vanhempien välisen osajärjestelmän (parisuhte) autonomia ja yhteenkuuluvuus. Kiinnostuksen kohteena on perheen kehityskaaren tärkeä vaihe, lapsen syntymän aika, ja sen aikaisen perhesysteemin yhteys kouluikäisen lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välittäjänä tutkitaan lapsen toiminnanohjauksen taitoja. Perhesysteemiä tarkastellaan aiemmin (s. 7) kuvattujen perhetyyppien avulla. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten perhetyyppi ennustaa lapsen sosiaalista kehitystä 6–7-vuotiaana?

Oletuksena on, että tasapainoisten perheiden lapsilla on parhaimmat toverisuhteet ja eniten kykyä aloitteellisuuteen sosiaalisissa tilanteissa.

2. Välittävätkö lapsen toiminnanohjauksen taidot perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä?

Oletuksena on, että lapsen toiminnanohjauksen taidot välittävät osittain perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkittavat ja aineiston keruu

Tutkimuksen alkuperäinen otos kerättiin vuosina 1999–2000, ja se koostui 705 avio- tai avoliitossa elävästä pariskunnasta. Perheet rekrytoitiin tutkimukseen heidän ottaessaan yhteyttä hedelmöityshoitoja tarjoaviin terveydenhuollon palveluihin tai normaalien ultraäänitutkimusten yhteydessä. Tutkimuksen alkuhetkellä (T1) perheet odottivat lasta raskauden toisella kolmanneksella. Perheisiin otettiin uudelleen yhteyttä lapsen ollessa kahden kuukauden ikäinen (T2), 12 kuukauden ikäinen (T3) sekä seurantajaksolla lapsen ollessa 6–7 vuoden ikäinen (T4). Yhteydenotto tapahtui postitse ja lisäksi puhelinoitolla. Sekä äitejä että isiä pyydettiin tutkimuksen kaikkina ajankohtina täyttämään kyselylomakkeita. Ensimmäisellä mittauskerralla tutkimukseen osallistui 671 äitiä (95 %)

ja 634 isää (89 %), toisella mittauskerralla 654 äitiä (92 %) ja 615 isää (86 %), kolmannella mittauskerralla 546 äitiä (77 %) ja 506 (71 %) isää ja neljännellä mittauskerralla 482 äitiä (68 %) ja 289 isää (41 %). Pitkittäisasetelman vuoksi suoritettiin katoanalyysi, jolla tutkittiin, poikkesivatko tutkimuksen viimeisessä vaiheessa poisjättäytyneet loppuun asti tutkimuksessa mukana olleista. Perhetyypillä ei ollut yhteyttä äidin ($\chi^2(4) = 3,86, p = .425$) tai isän ($\chi^2(4) = 5,42, p = .247$) tutkimuksesta poisjättäytymiseen seurantajaksolla. Myöskään äidin ($\chi^2(3) = 5,35, p = .618$) tai isän ($\chi^2(3) = 9,545, p = .145$) koulutuksella ei ollut yhteyttä tutkimuksesta poisjättäytymiseen. Sen sijaan äidin ($\chi^2(2) = 8,28, p < 0.05$) ja isän ($\chi^2(2) = 7,96, p < 0.05$) ikä olivat yhteydessä tutkimukseen osallistumiseen seurantajaksolla. Sekä vanhimmat äidit (sovitettu standardoitu jäännös 2,2) että isät (sovitettu standardoitu jäännös 2,5) olivat yliedustettuina tutkimuksessa loppuun saakka pysyneiden ryhmässä.

2.2 Menetelmät ja muuttujat

Perheen osasysteemejä arvioitiin Subjective family picture test -mittarilla (SFPT) (Flykt ym., 2014; Mattejat & Scholz, 1994). Mittarin avulla selvitetään autonomian ja yhteenkuuluvuuden määrää vanhempien parisuhteessa ja vanhemmuudessa. Molemmat vanhemmat arvioivat neljää perheen osasysteemiä eli mies-vaimo-, vaimo-mies-, äiti-lapsi-, ja isä-lapsi -osasysteemiä raskauden toisella kolmanneksella (T1) sekä lapsen ollessa kahden kuukauden (T2) ja 12 kuukauden (T3) ikäinen. Jokaisen osasysteemin osalta vanhemmat arvioivat seitsenportaisella asteikolla neljää autonomiaan ja neljää yhteenkuuluvuuteen liittyvää sanaparia. Sanaparit olivat samat kullekin osasysteemille, mutta kysymykset vaihtelivat sen suhteen, mitä suhdetta arvioitiin (*esim. suhteessani lapseen olen... suhteessani puolisooni olen...*).

Perhetyyppien jaottelun ovat tehneet Lindblom ym. (2014). Osasysteemien itsearvioista ja puolison arvioinneista mittauskerroilla 1, 2 ja 3 muodostettiin summamuuttujat äidin (itsearvio: $\alpha = .68-.77$, puolison arvio: $\alpha = .73-.79$) ja isän (itsearvio: $\alpha = .73-.78$, puolison arvio: $\alpha = .77-.81$) autonomiasta parisuhteessa, äidin (itsearvio: $\alpha = .80-.87$, puolison arvio: $\alpha = .83-.88$) ja isän ($\alpha = .75-.86$ puolison arvio: $\alpha = .85-.91$) yhteenkuuluvuudesta parisuhteessa, äidin (itsearvio: $\alpha = .61-.72$, puolison arvio: $\alpha = .58-.63$) ja isän (itsearvio: $\alpha = .52-.66$, puolison arvio: $\alpha = .74-.82$) autonomiasta vanhempi-lapsisuhteessa ja äidin (itsearvio: $\alpha = .55-.73$, puolison arvio: $\alpha = .63-.69$) sekä isän (itsearvio: $\alpha = .70-.79$, puolison arvio: $\alpha = .70-.84$) yhteenkuuluvuudesta vanhempi-lapsisuhteessa. Perhetyyppiluokittelun rakentamiseksi käytettiin sekoitemallia Mplus-5-ohjelmalla (Muthén &

Muthén 1998–2011). Sen avulla muodostettiin luokkia vanhempien välistä suhdetta ja vanhempi-lapsi -suhdetta (äiti-isä-suhde, isä-äiti-suhde, äiti-lapsi-suhde, isä-lapsi-suhde) kuvaavista muuttujan tiedoista mittauskerralla T1, T2 ja T3 isän ja äidin raportoimana. Perhetyyppien luokittelussa käytettiin siis yhteensä 48 muuttujaa. Liian monen luokan muodostumisen välttämiseksi malliin sisällytettiin kaksi yleistä latenttia faktoria äidin ja isän arvioinneille. Perhetyyppien lukumäärä perustui bayeslaiseen informaatiokriteeriin, jonka avulla voidaan tarkastella teoreettisen mallin ja empiirisen datan yhteensopivuutta (Nylund, Asparouhov, & Muthén, 2007). Mallin parametrit estimoitiin suurimman uskottavuuden estimaatin avulla. Saatujen perhetyyppien laatua arvioitiin tiettyyn perhetyyppiluokkaan kuulumisen hajaantumisasteen ja posterioritodennäköisyyksien avulla. Mahdollista erimielisyyttä äidin ja isän havainnoissa perheiden osasysteemeistä testattiin perhetyyppien sisällä pakottamalla vastaavien muuttujien keskiarvot samoiksi äidin ja isän arvioiden välillä ja käyttämällä bayeslaista informaatiokriteeriä äidin ja isän arvioiden vastaavuuden arvioimiseen. Perhetyyppien nimeämisen ja kuvailun avuksi perhetyyppien välisiä eroja tarkasteltiin varianssianalyysillä. Koko perhesysteemin erojen tutkimiseksi varianssianalyysissä muuttujiksi yhdistettiin vanhemmat (äiti ja isä), perheiden osasysteemit (parisuhde ja vanhemmuus) ja raportoija (isä ja äiti).

Lindblomin ym. (2014) seitsemästä perhetyypistä (tasapainoinen, etäinen, vähenevästi yhteenkietoutunut, epälineaarisesti yhteenkietoutunut, autoritaarinen, kasvavat kriisit) valittiin tähän tutkimukseen edellä (s. 7) mainitut viisi perhetyyppiä. Yhteenkietoutuneet perhetyypit liitettiin yhdeksi perhetyypiksi niiden samankaltaisuuden takia ja kasvavien kriisien perhetyypit jätettiin kokonaan pois tarkastelusta, koska siihen kuului alkuperäisessä tarkastelussa pienin osa (4 %) tutkittavista.

Lapsen sosiaalista kehitystä arvioitiin Social skills rating system -mittarin (SSRS) (Gresham & Elliot, 1990; Van Horn, Atkins-Burnett, Karlin, Ramey, & Snyder, 2007) vanhemmille tarkoitetulla versiolla sekä Child behavior scale -mittarilla (CBS) (Ladd & Profilet, 1996). Lapsen aloitteellisuutta toverisuhteissa mitattiin SSRS:n sosiaaliset taidot -ulottuvuuden kymmenellä kysymyksellä (*esim. Lapsi aloittaa keskustelun sen sijaan että odottaisi toisen puhuvan ensin. Lapsi on kiinnostunut monista asioista*). Lapsen toverisuhteita mitattiin CBS:n toverisuhteet-ulottuvuuden seitsemällä kysymyksellä (*esim. Lapsi on suosittu ikätovereiden keskuudessa. Ikätoverit haluavat leikkiä lapsen kanssa*). Molemmat vanhemmat arvioivat neliportaisella Likert-asteikolla, kuinka hyvin väittämät sopivat heidän lapseensa (1 = ei ikinä 4 = hyvin usein). Vastauksista muodostettiin sekä aloitteellisuudelle että toverisuhteille kummallekin kolme keskiarvomuuttujaa, niin että äidin arvio, isän arvio ja vanhempien arvioista yhdistetty arvio sai kukin oman muuttujansa. Vanhempien yhteisessä arvioissa korvattiin puuttuvia tietoja toisen vanhemman tiedoilla kyseisessä kohdassa.

Näiden muuttujien Cronbachin alfa-kertoimet olivat 0,79 (aloitteellisuus, äiti), 0,78 (aloitteellisuus, isä), 0,85 (aloitteellisuus, molemmat vanhemmat), 0,78 (toverisuhteet, äiti), 0,80 (toverisuhteet, isä) ja 0,85 (toverisuhteet molemmat vanhemmat).

Lapsen toiminnanohjauksen taitoja arvioitiin Viivi-kyselylomakkeen (Kadesjö ym., 2004) 12:lla tarkkaavaisuuteen sekä suunnittelu- ja organisointikykyyn liittyvällä väittämällä. Molemmat vanhemmat arvioivat kolmiportaisella Likert-asteikolla kuinka hyvin väittämät sopivat heidän lapseensa (1 = ei sovi ollenkaan, 2 = sopii joskus / jonkin verran, 3 = sopii hyvin). Kaikki väittämät kuvasivat toiminnanohjauksen ongelmia, joten pieni pistemäärä viittasi toiminnanohjauksen hyvään tasoon. Äidin arviosta ($\alpha = 0,88$) ja isän arviosta ($\alpha = 0,92$) lapsen toiminnanohjauksesta muodostettiin keskiarvomuuttuja kuvaamaan vanhempien yhteistä arviota. Tätä ennen puuttuvia tietoja toisen vanhemman kohdalla korvattiin toisen vanhemman vastaavilla tiedoilla. Summamuuttujan Cronbachin alfa-kertoimeksi saatiin 0,92.

2.3 Aineiston analysointi

Tutkimuksen tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS for Windows 21 -ohjelmalla sekä Mediate-makrolla (Hayes & Preacher, 2014). Summamuuttujien reliabiliteetteja tarkasteltiin Cronbachin alfa-kertoimilla. Perhetyyppien eroja taustamuuttujien (avio/avoliitto, parisuhteen kesto, lapsettomuushoitojen käyttö, lasten lukumäärä, lapsen sukupuoli, lapsi koulussa / esikoulussa, äidin ja isän ikä, äidin ja isän koulutus) suhteen tarkasteltiin Khiin neliö -testein. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattiin kovarianssivarianssianalyysin avulla. Kovarianssianalyysin avulla vertailtiin lapsen sosiaalisten taitojen, eli aloitteellisuuden ja toverisuhteiden määrän eroja eri perhetyypeissä, ja kovariaatteina olivat isän ikä ja lapsettomuushoitojen käyttö.

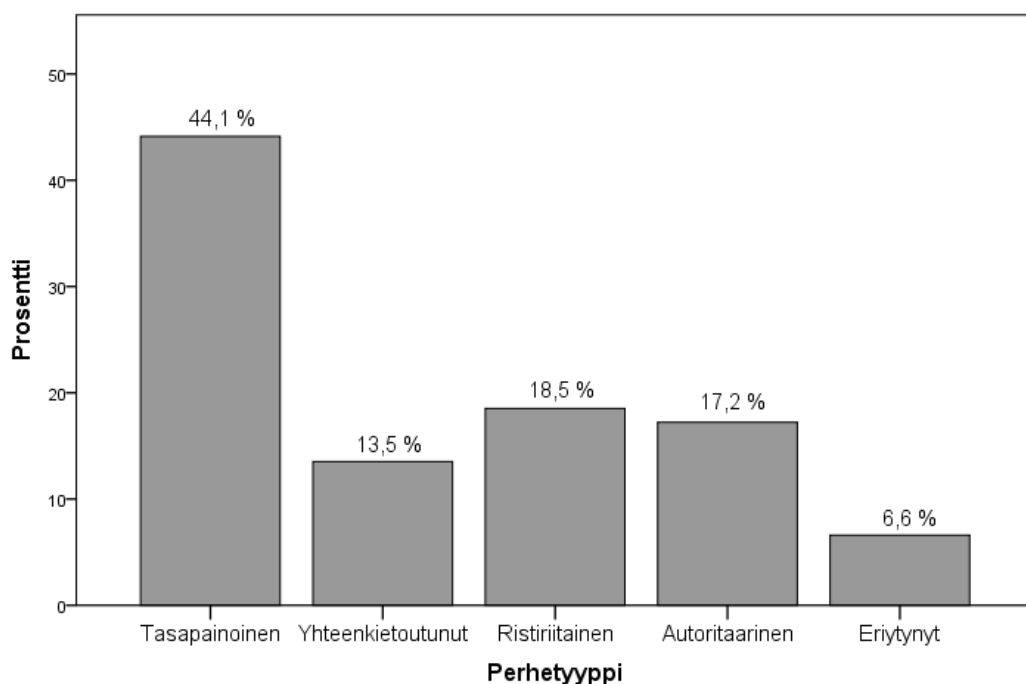
Toisen tutkimuskysymyksen mukaista toiminnanohjauksen välittävää vaikutusta perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä tarkasteltiin Hayesin ja Preacherin (2014) kehittämällä Mediate-makrolla. Se on kehitetty sellaisia mediaatioanalyyssejä varten, joissa riippumaton muuttuja on luokiteltu. Mediate-makrolla voidaan vertailla yhtä riippumattoman muuttujan luokkaa muihin riippumattoman muuttujan luokkiin riippuvien muuttujien suhteen. Tässä tutkimuksessa toiminnanohjauksen välittävää vaikutusta arvioitaessa vertailtiin tasapainoista perhetyyppiä muihin perhetyyppeihin. Tasapainoiset perheet valikoitiin vertailtavaksi perhetyypiksi, koska tutkimushypoteesin mukaan juuri tämän perhetyypin lasten sosiaalinen kehitys oli paremmalla tasolla. Lisäksi tasapainoisten perheiden ryhmä oli suurin, eli siihen kuului miltei puolet tutkimukseen

osallistuneista perheistä. Mediate-makron avulla voidaan tarkastella sekä suoria yhteyksiä että välittävän tekijän kautta olevia yhteyksiä riippumattoman ja riippuvan muuttujan välillä ottaen samalla huomioon tarvittavia kovariaatteja. Menetelmään ei sisälly normaalijakaumaoletusta. Mediate-makro käyttää niin kutsuttua Bootstrap-menetelmää, eli uudelleenotantamenetelmää, jossa tutkimusaineistosta otetaan uusia otoksia tuhansia kertoja ja estimoidaan niistä epäsuoria yhteyksiä. Näin saadaan muodostettua otosjakauma epäsuorista riippumattoman ja riippuvan muuttujan yhteyksistä, sekä epäsuorien yhteyksien luottamusvälit ja selitysasteet.

3. TULOKSET

3.1 Kuvailevat tulokset

Eri perhetyyppihin sijoittuvien vastaajien prosenttiosuudet on esitetty Kuviossa 2. Lähes puolet (44,1 %) tutkittavista sijoittui tasapainoisten perheiden luokkaan. Sekä ristiriitaisia (18,5 %) että autoritaarisia (17,2 %) perheitä oli vajaa viidennes. 13,5 % sijoittui yhteenkietoutuneiden perheiden luokkaan ja 6,6 % etäisten perheiden luokkaan.

Kuvio 2. Perhetyyppien prosenttiosuudet aineistossa

Taulukko 1 kuvaa demografisten piirteiden jakautumista koko aineistossa ja eri perhetyypeissä. Perhetyyppien demografisten ominaisuuksien samankaltaisuutta tutkittiin Khiin neliö -testein. Jakaumien tarkastelu osoitti, että perhetyypin mukaan jaotellut perheet olivat demografisilta piirteiltään samanlaisia lukuun ottamatta isän ikää ($\chi^2(8) = 16.84$, $p < 0.05$) ja lapsettomuushoitojen käyttöä ($\chi^2(4) = 10.71$, $p < 0.05$). Tasapainoisessa perhetyypissä nuorimmat isät olivat yliedustettuina (sovitettu standardoitu jäännös 2,1), kun taas 30–35-vuotiaat isät olivat yliedustettuina etäisissä perheissä (sovitettu standardoitu jäännös 2,6). Keinohedelmöitystä käyttäneet perheet olivat yliedustettuina yhteenkietoutuneissa perheissä (sovitettu standardoitu jäännös 2,3) ja normatiiviset perheet olivat yliedustettuina etäisten perheiden luokassa (sovitettu standardoitu jäännös 2,5).

Lapsen sosiaalista kehitystä tutkittiin lapsen aloitteellisuuden ja toverisuhteiden osalta erikseen isän, äidin ja vanhempien yhteisen arvion perusteella. Tulosten mukaan lasten sosiaalinen kehitys oli hyvällä tasolla (molempien vanhempien arvio aloitteellisuudesta $ka = 3,10$, äidin arvio aloitteellisuudesta $ka = 3,11$, isän arvio aloitteellisuudesta $ka = 3,09$, vanhempien arvio toverisuhteista $ka = 3,56$, äidin arvio toverisuhteista $ka = 3,57$, isän arvio toverisuhteista $ka = 3,56$, vaihteluväli jokaisessa 0–4). Lasten toiminnanohjauksen taitoja mitattiin yhdellä vanhempien arvioista yhdistetyllä keskiarvomuuttujalla. Lasten toiminnanohjauksen taidot olivat aineistossa melko hyvällä tasolla (toiminnanohjauksen ongelmien keskiarvo 1,48, vaihteluväli 1–3).

Taulukko 1. Perhesysteemien erot taustamuuttujien suhteen

		Kaikki perheet		Tasapainoinen (n = 274)		Yhteenkietoutunut (n = 84)		Ristiriitainen (n = 115)		Autoritaarinen (n = 107)		Etäinen (n = 41)		χ^2
		%	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	
Perheitä kuvaavat demografiset piirteet														
Vanhempien parisuhde ^a	Avoliitossa	71,1	468	69,0	178	73,7	56	78,9	86	74,0	71	62,2	23	$\chi^2(4) = 5,78$
	Avoliitossa	28,9	190	31,0	80	26,3	20	21,1	23	26,0	25	37,8	14	
Parisuhteen kesto ^a	Alle 8,5 vuotta	51,1	336	53,3	137	51,3	39	52,3	57	42,7	41	57,3	21	$\chi^2(4) = 4,00$
	Yli 8,5 vuotta	48,9	322	46,7	120	48,7	37	47,7	52	57,3	55	42,7	15	
Lapsettomuushoidot	Kyllä	52,6	371	52,6	142	65,1	54	53,0	61	53,3	57	34,1	14	$\chi^2(4) = 10,71^*$
	Ei	47,4	334	47,4	128	34,9	29	47,0	54	46,7	50	65,9	27	
Lasten lukumäärä ^b	1 lapsi	6,7	29	7,4	13	2,0	1	7,5	5	7,5	5	0,00	0	$\chi^2(12) = 15,30$
	2 lasta	50,7	221	54,0	95	59,2	29	49,3	33	40,3	27	42,3	11	
	3 lasta	19,6	129	28,4	50	36,7	18	31,3	21	35,8	24	38,5	10	
	4–8 lasta	6,7	47	10,3	18	2,0	1	12,0	8	16,3	11	19,2	5	
Lapsia kuvaavat														
Sukupuoli	Tyttö	48,6	338	47,4	126	53,7	44	50,4	58	49,1	52	34,1	14	$\chi^2(4) = 4,56$
	Poika	51,4	358	52,6	140	46,3	38	49,6	57	50,9	54	65,9	27	
Koulussa ^b	Esikoulussa	27,2	130	28,2	55	28,1	16	25,4	18	31,4	22	22,2	6	$\chi^2(4) = 1,11$
	Koulussa	72,8	350	71,8	140	71,9	41	74,6	53	68,6	48	77,8	21	
Äitejä kuvaavat														
Ikä ^a	Alle 30 vuotta	10,6	71	12,1	31	15,0	12	8,3	9	4,0	4	5,0	2	$\chi^2(8) = 11,50$
	30–35 vuotta	64,9	434	61,7	158	62,5	50	70,6	77	72,3	73	65,0	26	
	Yli 35 vuotta	24,5	164	26,2	67	22,5	18	21,1	23	23,8	24	30,0	12	

Taulukko 1. jatkuu

		Kaikki perheet		Tasapainoinen		Yhteenkietoutunut		Ristiriitainen		Autoritaarinen		Etäinen		χ^2
		%	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	
Koulutus	Korkeakoulu	30,9	216	27,7	74	34,1	28	30,4	35	38,3	41	32,5	13	$\chi^2(12) = 10.06$
	Opisto	42,7	299	47,6	127	43,9	36	47,8	55	34,6	37	37,5	15	
	Ammattikoulu	15,4	108	13,9	37	11,0	9	13,9	16	17,8	19	15,0	6	
	Ei koulutusta /opiskelija	11,0	77	10,9	29	11,0	9	7,8	9	9,3	10	15,0	6	
Isiä kuvaavat														
Ikä ^a	Alle 30 vuotta	10,9	74	13,5	35	13,8	11	7,2	8	5,8	6	5,0	2	$\chi^2(8) = 16.84^*$
	30–35 vuotta	52,1	353	46,9	122	53,8	43	57,7	4	51,5	53	72,5	29	
	Yli 36 vuotta	37,0	251	39,6	103	32,5	26	35,1	39	42,7	44	22,5	9	
Koulutus	Korkeakoulu	34,6	231	31,8	83	36,7	29	36,6	41	41,3	43	26,5	9	$\chi^2(12) = 9.30$
	Opisto	30,5	204	29,5	76	35,4	28	29,5	33	31,7	33	32,4	11	
	Ammattikoulu	25,6	171	29,1	75	17,7	14	25,0	28	20,2	21	29,4	10	
	Ei koulutusta /opiskelija	9,3	62	9,7	25	10,1	8	8,9	10	6,7	7	11,8	4	

*p<.05

^a = T1^b = T2

3.2 Perhetyypin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi vertailtiin eri perhetyyppien lasten sosiaalista kehitystä. Taulukossa 2 esitetään äidin ja isän arvioimien sekä kummankin vanhemman arvioiman lapsen aloitteellisuuden ja toverisuhteiden kovariaattikorjatut keskiarvot ja -hajonnat eri perhetyypeissä. Perhetyyppien ja sosiaalisen kehityksen muuttujien yhteyksien tilastolliset merkitsevyydet osoitettiin kovarianssianalyysien, joissa kontrolloitiin isän ikä sekä lapsettomuushoitojen käyttö. Tulokset osoittavat perhetyyppien olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ainoastaan äidin arvioimaan lapsen aloitteellisuuteen ($F(4, 389) = 3.807, p < .01$). Hypoteesin mukaisesti havaittiin, että tasapainoisten perheiden lapset olivat aloitteellisempia (äidin arvio), kuin yhteenkietoutuneiden perheiden lapset. Muiden perhetyyppien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja lapsen sosiaalisen kehityksen suhteen. Kovariaattitarkastelussa havaittiin, että isän ikä ja lapsettomuushoitojen käyttö eivät olleet merkitseviä kovariaatteja.

Taulukko 2. Perhetyypin yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen, kovarianssianalyysi^a

	(1) Tasa- painoinen		(2) Yhteen- kietoutunut		(3) Risti- riitainen		(4) Autori- taarinen		(5) Etäinen		F-Testi	Ryhmäv ertailut ^b
	ka	kh	ka	kh	ka	kh	ka	kh	ka	kh		
Aloitteellisuus (äiti)	3.18	.03	2.94	.06	3.07	.05	3.05	.05	3.16	.08	$F(4,389) = 3.807^*$	1>2
Aloitteellisuus (isä)	3.09	.04	3.12	.07	3.06	.07	3.11	.06	2.94	.11	$F(4,241) = 0.581$	
Aloitteellisuus (molemmat vanhemmat)	3.16	.03	3.00	.05	3.06	.05	3.08	.05	3.06	.05	$F(4,402) = 1.946$	
Toverisuhteet (äiti)	3.58	.03	3.47	.05	3.58	.04	3.61	.04	3.57	.07	$F(4,387) = 1.343$	
Toverisuhteet (isä)	3.55	.03	3.47	.06	3.58	.06	3.54	.06	3.58	.10	$F(4,244) = 0.487$	
Toverisuhteet (molemmat vanhemmat)	3.57	.03	3.46	.05	3.57	.04	3.59	.04	3.55	.06	$F(4,402) = 1.403$	

^a kovariaatteina isän ikä ja lapsettomuushoitojen käyttö

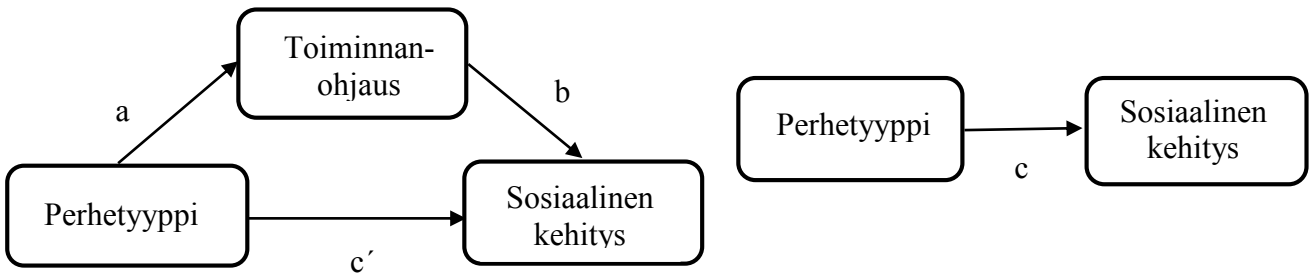
^b Bonferronin testi

ka = kovariaattikorjattu keskiarvo, kh = kovariaattikorjattu keskihajonta

* $p < 0.01$

3.3 Toiminnanohjaus perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välittäjänä

Toisena tutkimuskysymyksenä tarkasteltiin toiminnanohjauksen välittävää roolia perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä. Kuviossa 3 on esitetty tutkitut yhteydet perhetyypin, toiminnanohjauksen ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä.

Kuvio 3. Epäsuoran yhteyden malli perhetyypin, toiminnanohjauksen ja sosiaalisen kehityksen välisistä yhteyksistä. Yhteydet a, b ja c merkitsevät suoria yhteyksiä muuttujien välillä ja c' perhetyypin yhteyttä sosiaaliseen kehitykseen, kun välittävä tekijä toiminnanohjaus on huomioitu.

Taulukossa 3 on esitetty mediaatiomallin eri yhteyksien tilastolliset merkitsevyydet luottamusvälien ja standardoimattomien regressiokertoimien avulla niiltä osin, kun ne olivat tilastollisesti merkitseviä. Lisäksi taulukossa on esitetty parivertailut niiltä osin, kun tasapainoisella perhetyypillä oli toiminnanohjauksessa ja sosiaalisen kehityksen muuttujissa tilastollisesti merkitseviä eroja muihin perhetyyppeihin.

Tulokset osoittavat hypoteesin mukaisesti, että perhetyypillä oli toiminnanohjauksen kautta epäsuoria yhteyksiä sosiaalisen kehityksen muuttujiin. Perhetyypin yhteys äidin arvioimaan aloitteellisuuteen toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä verrattaessa tasapainoisten perheiden lapsia ristiriitaisten (95 % luottamusväli [-.07;-.006]) ja etäisten (95 % luottamusväli [-.12;-.02]) perheiden lapsiin. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin ristiriitaisten (B = 0,10 p < .05) ja etäisten (B = 0.19, p < .05) perheiden lapsilla (yhteys a), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä suurempaan aloitteellisuuteen äidin arvioimana (yhteys b; B = -.32, p < .01). Mediaatiomallin selitysaste oli 9 % (p < .001). Perhetyypillä oli myös suora yhteys äidin arvioimaan aloitteellisuuteen (yhteys c) niin, että tasapainoisten perheiden lapset olivat aloitteellisempia kuin yhteenkietoutuneiden (B = -.22, p < .01) ja autoritaaristen (B = -.13, p < .05) perheiden lapset.

Perhetyypin epäsuora yhteys isän arvioimaan aloitteellisuuteen toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä (95 % luottamusväli [-.17;-0.003]) verrattaessa tasapainoisten ja etäisten perheiden lapsia. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin etäisten perheiden lapsilla (yhteys a; $B = 0.21$, $p < .05$), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä suurempaan aloitteellisuuteen isän arvioimana (yhteys b; $B = -.31$, $p < .01$). Mediaatio oli täydellinen, sillä perhetyypillä ja isän arvioimalla aloitteellisuudella ei ollut suoraa yhteyttä ($p > .05$). Mediaatiomallin selitysaste oli 6 % ($p < .01$).

Perhetyypin epäsuora yhteys molempien vanhempien arvioimaan aloitteellisuuteen toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä verrattaessa tasapainoisten perheiden lapsia ristiriitaisten (95 % luottamusväli [-.07;-0.005]) ja etäisten (95 % luottamusväli [-.12; -.02]) perheiden lapsiin. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin ristiriitaisten ($B = 0.10$, $p < .05$) ja etäisten ($B = 0.18$, $p < .05$) perheiden lapsilla (yhteys a), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä suurempaan aloitteellisuuteen molempien vanhempien arvioimina (yhteys b; $B = -.33$, $p < .01$). Mediaatiomallin selitysaste oli 9 % ($p < .001$). Perhetyypillä oli myös suora yhteys molempien vanhempien arvioimaan aloitteellisuuteen (yhteys c) niin, että tasapainoisten perheiden lapset olivat aloitteellisempia kuin yhteenkietoutuneiden perheiden lapset ($B = -.14$, $p < .01$).

Perhetyypin epäsuora yhteys äidin arvioimiin toverisuhteisiin toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä verrattaessa tasapainoisten perheiden lapsia ristiriitaisten (95 % luottamusväli [-.08;-0.004]) ja etäisten (95 % luottamusväli [-.14;-0.02]) perheiden lapsiin. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin ristiriitaisten ($B = 0.09$, $p < .05$) ja etäisten ($B = 0.18$, $p < .05$) perheiden lapsilla (yhteys a), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä parempiin toverisuhteisiin äidin arvioimina (yhteys b; $B = -.41$, $p < .01$). Mediaatio oli täydellinen, sillä perhetyypillä ja isän arvioimalla aloitteellisuudella ei ollut suoraa yhteyttä ($p > .05$). Mediaatiomallin selitysaste oli 16 % ($p < .001$).

Perhetyypin epäsuora yhteys isän arvioimiin toverisuhteisiin toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä verrattaessa tasapainoisten perheiden lapsia etäisten (95 % luottamusväli [-.21;-0.002]) perheiden lapsiin. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin etäisten perheiden lapsilla (yhteys a; $B = 0.21$, $p < .05$), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä suurempaan aloitteellisuuteen isän arvioimana (yhteys b; $B = -.43$, $p < .01$). Mediaatio oli täydellinen, sillä perhetyypillä ja isän arvioimalla aloitteellisuudella ei ole suoraa yhteyttä ($p > .05$). Mediaatiomallin selitysaste oli 15 % ($p < .001$).

Perhetyypin epäsuora yhteys molempien vanhempien arvioimiin toverisuhteisiin toiminnanohjauksen kautta (yhteys c') oli tilastollisesti merkitsevä verrattaessa tasapainoisten

perheiden lapsia ristiriitaisten (95 % luottamusväli [-.08;-.004.]) ja etäisten (95 % luottamusväli [-.13;-.02]) perheiden lapsiin. Tasapainoisten perheiden lapsilla oli paremmat toiminnanohjauksen taidot kuin ristiriitaisten (B = 0,10 p < .05) ja etäisten (B = 0.18, p < .05) perheiden lapsilla (yhteys a), ja paremmat toiminnanohjauksen taidot olivat yhteydessä parempiin toverisuhteisiin molempien vanhempien arvioimina (yhteys b; B = -.41, p < .01). Mediaatio oli täydellinen, sillä perhetyypillä ja molempien vanhempien arvioimilla toverisuhteilla ei ollut suoraa yhteyttä (p > .05). Mediaatiomallin selitysaste oli 18 % (p < .001).

Taulukko 3. Lapsen sosiaalisen kehityksen, perhetyypin ja toiminnanohjauksen väliset tilastollisesti merkitsevät yhteydet

	Yhteys c'		Yhteys a		Yhteys b		Yhteys c	
	Parive rtailu	Luottamusväli 95 %	Parive rtailu	B	B	parive rtailu	B	
Aloitteellisuus (äiti)	1 > 3	[-.07;-.006]	1 > 3	B = .10*	B = -.32**	1 > 2	B = -.22**	
	1 > 5	[-.12; -.02]	1 > 5	B = .19*		1 > 4	B = -.13*	
Aloitteellisuus (isä)	1 > 5	[-.17; -.003]	1 > 5	B = .21*	B = -.31**			
Aloitteellisuus (molemmat vanhemmat)	1 > 3	[-.07; -.005]	1 > 3	B = .10*	B = -.33**	1 > 2	B = -.14*	
	1 > 5	[-.12; -.02]	1 > 5	B = .18*				
Toverisuhteet (äiti)	1 > 3	[-.08; -.004]	1 > 3	B = .09*	B = -.41**			
	1 > 5	[-.14; -.02]	1 > 5	B = .18*				
Toverisuhteet (isä)	1 > 5	[-.21; -.002]	1 > 5	B = .21*	B = -.43**			
Toverisuhteet (molemmat vanhemmat)	1 > 3	[-.08; -.004]	1 > 3	B = .10*	B = -.41**			
	1 > 5	[-.13; -.02]	1 > 5	B = .18*				

c' = perhetyypin yhteys sos. kehitykseen toiminnanohjauksen kautta

a = perhetyypin yhteys toiminnanohjaukseen

b = toiminnanohjauksen yhteys sosiaalisen kehityksen muuttujaan

c = perhetyypin suora yhteys sosiaalisen kehityksen muuttujaan

1 = Tasapainoinen perhe, 2 = Yhteenkietoutunut perhe, 3 = Ristiriitainen perhe, 4 = Autoritaarinen perhe, 5 = Etäinen perhe.

B = standardoimaton regressiokerroin

* p < 0.05

** p < 0.01

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaisen perhesysteemin yhteyttä lapsen sosiaaliseen kehitykseen tämän aloittellessa kouluun. Sosiaalista kehitystä mitattiin lapsen aloitteellisuuden ja toverisuhteiden avulla. Tutkimuksessa analysoitiin, miten perhetyypit ennustavat lapsen sosiaalista kehitystä sekä sitä, välittääkö toiminnanohjaus perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä. Kyseessä on pitkittäistutkimus, sillä perhetyypit määriteltiin perheen odottaessa lasta sekä lapsen ensimmäisen vuoden aikana ja lapsen sosiaalista kehitystä tarkasteltiin tämän ollessa 6–7-vuotias.

4.1 Perhetyypillä suora yhteys lapsen aloitteellisuuteen

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, miten perhetyypit ennustaa lapsen sosiaalista kehitystä. Tulosten mukaan tasapainoisten perheiden lapset olivat aloitteellisempia kuin yhteenkietoutuneiden perheiden lapset, sekä äidin arvion mukaan myös aloitteellisempia kuin autoritaaristen perheiden lapset. Näin ollen ensimmäinen tutkimushypoteesi perhetyypin suorasta yhteydestä lapsen sosiaaliseen kehitykseen sai osittaista tukea. Perhe, jossa sen jäsenet kokevat voimakasta yhteenkuuluvuutta ja autonomiaa ennustaa tulosten mukaan lapsen suurempaa aloitteellisuutta verrattuna perheisiin, joissa joko autonomia tai yhteenkuuluvuus on vähäistä. Kuitenkaan varsinaisiin toverisuhteisiin yhteenkietoutunut tai autoritaarinen perhetyypit ei vaikuta. Tämä tutkimushypoteesin vastainen tulos on jossain määrin yllättävä. Tutkimustulokset tasapainoisten perheiden lasten paremmista sosiaalisista taidoista sen sijaan sopivat pääosin yhteen aiempien tutkimusten kanssa (Davies ym., 2004; Favez ym., 2012; McHale, & Rasmussen, 1998; Sturge-Apple ym., 2010), joskaan perhetyyppejä ei ole aiemmin jaoteltu aivan samalla tavalla kuin tässä tutkimuksessa. Aiemmissä tutkimuksissa on myös tutkittu lasten sosiaalista kehitystä sen ongelmien (esimerkiksi aggressiivisuus) kautta, kun taas omassa tutkimuksessani tarkasteltiin sosiaalista kehitystä positiivisten piirteiden eli aloitteellisuuden ja toverisuhteiden avulla.

Tutkimuksessa havaittu yhteenkietoutuneiden perheiden lasten vähäisempi aloitteellisuus voi johtua siitä, että näissä perheissä perheenjäsenet viettävät aikansa lähinnä toistensa kanssa ja vanhemmat kontrolloivat lapsen toimintaa. Harjoittelun puute ja vanhempien liian tiivis läsnäolo johtaa siihen, ettei lapsi opi tekemään aloitteita perheen ulkopuolella, esimerkiksi koulun

toverisuhteissa. Sturge-Apple ym. (2010) havaitsivat oman tutkimukseni mukaisesti, että yhteenkietoutuneiden perheiden lapset vetäytyvät toverisuhteista. Heidän mukaansa tämä voi johtua osaltaan siitä, että perhesuhteiden yhteenkietoutumisen seurauksena lapsi kuormittuu emotionaalisesti perheen ongelmista niin paljon, ettei tällä enää riitä resursseja omien toverisuhteiden luomiseen.

Yhteenkietoutuneiden perheiden lisäksi myös autoritaarinen perhesysteemi on tutkimuksen mukaan epäsuotuisa lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Autoritaarisessa perheessä perheen osasytemien autonomia on liian suurta verrattuna yhteenkuuluvuuden vähäisyyteen. Tällöin vanhemmat kontrolloivat lapsia ylhäältä käsin, eikä lapsella ole perheessään läheisiä tasapainoisia suhteita, joissa harjoitella sosiaalisia taitojaan. Autoritaarisuutta koko perhesysteemin tasolla ei ole kuitenkaan aiemmin paljon tutkittu, joten autoritaarisen perheen vaikutusmekanismeista lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaaditaan lisätutkimusta.

4.2 Toiminnanohjaus välittäjänä perhetyypin ja sosiaalisen kehityksen välillä

Toisena tutkimuskysymyksenä analysoitiin, välittääkö toiminnanohjaus perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä. Tulokset osoittivat, että toiminnanohjaus välittää tasapainoisten perheiden lasten parempaa aloitteellisuutta ja toverisuhteita verrattuna ristiriitaisten ja etäisten perheiden lapsiin. Näin ollen toinen tutkimushypoteesi toiminnanohjauksen välittävästä vaikutuksesta sai tukea ristiriitaisten ja etäisten perheiden kohdalla. Kyseessä oli täydellinen mediaatio, sillä perhetyypillä oli yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen ainoastaan toiminnanohjauksen kautta, eikä suoraa yhteyttä löytynyt. Kun ensimmäinen tutkimushypoteesi perhetyypin suorasta yhteydestä toteutui yhteenkietoutuneiden ja autoritaaristen perheiden kohdalla, voidaan todeta, että tämän tutkimuksen perusteella tasapainoinen perhetyyppi on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta parempi kuin kaikki muut tutkitut perhetyypit. Onkin uusi ja mielenkiintoinen tutkimustulos, että toiminnanohjaus on tärkeää juuri ristiriitaisten ja etäisten perheiden lasten sosiaaliselle kehitykselle, kun taas yhteenkietoutuneissa ja autoritaarisissa perheissä perhetyyppi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen suoraan. Etäisissä perheissä perheenjäsenten yhteenkuuluvuus on hyvin vähäistä, kun taas ristiriitaisissa perheissä äidin ja isän kokemus yhteenkuuluvuudesta ja autonomiasta poikkeavat merkitsevästi toisistaan. Nämä seikat näyttävät johtavan näiden perheiden lapsilla tasapainoisten perheiden lapsia heikompaan toiminnanohjaukseen, ja sen kautta heikompaan sosiaaliseen kehitykseen.

Etäisten ja ristiriitaisten perheiden lasten sosiaalista kehitystä on aiemmin tutkittu ilman toiminnanohjauksen välittävän vaikutuksen huomioimista. Tutkimuksessani havaittu tulos etäisten perheiden lasten heikommasta sosiaalisesta kehityksestä on samansuuntainen Sturge-Applen ym. (2010) tutkimuksen kanssa, mutta ristiriidassa Johnsonin (2003) tutkimuksen kanssa. Johnson (2003) ei löytänyt eroa tasapainoisten ja etäisten perheiden lasten sosiaalisessa kehityksessä. Tämä tulos voi johtua välittävien tekijöiden huomiotta jättämisestä. Jos mediaatio on täydellinen, ei kahden asian välillä näytä olevan yhteyttä, vaikka sellainen todellisuudessa on olemassa jonkin kolmannen tekijän kautta (MacKinnon, Fairchild, & Fritz, 2007). Johnsonin (2003) tutkimuksessa havaittiin myös, että niiden perheiden lapset, joissa isä-lapsi-suhde oli vahva, mutta muut perhesuhteet heikkoja, olivat aggressiivisempia ikätovereitaan kohtaan kuin tasapainoisten perheiden lapset. Tämä tulos on yhteneväinen oman tutkimustulokseni kanssa, jonka mukaan ristiriitaisten perheiden lapsilla on heikommat sosiaaliset taidot, kuin tasapainoisten perheiden lapsilla. Johnsonin tutkimuksessa perhetyyppi ennusti lapsen sosiaalista kehitystä kuitenkin vain lyhyellä aikavälillä, kun taas omassa tutkimuksessani perhesysteemi oli yhteydessä lapsen sosiaaliseen kehitykseen jopa seitsemän vuotta myöhemmin.

Toiminnanohjauksen yhteydet ristiriitaisen sekä etäisen perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä voivat johtua monista syistä. Ristiriitaisissa perheissä vanhempien kasvatus on keskenään erilaista, eikä lapsella ehkä sen vuoksi pääse kehittymään yhtä tasapainoiset ja johdonmukaiset toiminnanohjauksen taidot kuin tasapainoisten perheiden lapsilla. Tutkimustulos ristiriitaisen perheiden heikommista toiminnanohjauksen taidoista ja sen kautta heikommasta sosiaalisesta kehityksestä on osittain yhteneväinen Hughesin ja Ensorin (2009) tulosten kanssa. Heidän tutkimuksessaan perheen organisoimattomuus ja vanhempien toiminnan arvaamattomuus (ristiriitainen perhe) olivat yhteydessä lapsen heikompaan toiminnanohjauksen taitojen kehittymiseen. Etäisten perheiden kohdalla taas voisi olettaa tähän perhetyyppiin liittyvän yhteenkuuluvuuden vähäisyyden johtavan tulosteni mukaisiin toiminnanohjauksen ongelmiin, ja sitä kautta heikompaan sosiaaliseen kehitykseen. Kuitenkaan Hughesin ja Ensorin (2009) tutkimuksessa yhteenkuuluvuuteen liittyvä positiivissävyinen ja rauhallinen vanhemmuus ei ennustanut lapsen toiminnanohjauksen kehitystä. Se, mikä etäisissä perheissä johtaa lapsen toiminnanohjauksen ongelmiin, kaipaakin lisätutkimusta. Sekä etäisten että ristiriitaisen perheiden lasten toiminnanohjauksen ongelmat voivat osittain johtua siitä, ettei näillä lapsilla ole jatkuvia ja johdonmukaisia malleja toiminnanohjaukselle perheympäristössään (Hughes & Ensor, 2009). Toiminnanohjaus kehittyy hiljalleen samanlaisina toistuvien toimintamallien sisäistyessä lapsen ajatteluksi (Bernier ym., 2010), ja ristiriitaisissa sekä etäisissä perheissä näitä toimintamalleja ei ole yhtä paljon kuin tasapainoisissa perheissä.

Toisen tutkimushypoteesin vastaisesti toiminnanohjaus ei välittänyt perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä yhteenkietoutuneiden ja autoritaaristen perheiden kohdalla. Tämä tulos on ristiriidassa Bernierin ym. (2010) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan äidin sensitiivisyys, ajattelun sanoittaminen ja lapsen autonomian tukeminen ovat yhteydessä lapsen toiminnanohjauksen kehitykseen. Samaan tulokseen päätyivät myös Hughes ja Ensor (2009), jotka totesivat lähikehityksen vyöhykkeellä tapahtuvan kasvatuksen olevan hyödyllistä toiminnanohjauksen kehitykselle. Etenkin autoritaarisessa perheessä edellä kuvattu sensitiivisyys ja lähikehityksen vyöhykkeellä toimiminen on vähäistä, joten olisi ollut oletettavaa että toiminnanohjaus olisi ollut näiden perheiden lasten kohdalla heikompa. Tutkimukseni valossa näyttää kuitenkin siltä, että toiminnanohjaus ei kehity lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta liian heikoksi, kunhan perheessä on johdonmukaisia ja jatkuvia malleja toiminnanohjaukselle. Tulosteni perusteella voidaan olettaa, että yhteenkietoutuneissa ja autoritaarisissa perheissä tällaisia malleja on toiminnanohjauksen kehityksen kannalta riittävästi verrattuna etäisiin ja ristiriitaisiin perheisiin. Voikin olla, että yhteenkietoutuneissa ja autoritaarisissa perheissä perhesysteemin ja lapsen heikomman sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä välittää toiminnanohjauksen sijaan emotionaaliset ongelmat, esimerkiksi emotionaalinen turvallisuus (Davies ym., 2004; Davies & Martin, 2014).

Toiminnanohjauksen taitojen on aiemmissakin tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä lapsen sosiaaliseen kehitykseen oman tutkimukseni mukaisesti (Hughes ym., 2000; Gomes & Livesey, 2008; Rhoades ym., 2009). Aiemmissa tutkimuksissa tarkastelun kohteena ovat kuitenkin olleet sosiaalisen kehityksen ongelmat, eivätkä oman tutkimukseni mukaiset sosiaalisen kyvykkyyden muuttujat. Toiminnanohjauksen eri osatekijöistä erityisesti impulsiivisuuden ja inhibition on aiemmin todettu olevan yhteydessä lapsen toverisuhteisiin niin, että lapsen voimakas impulsiivisuus ja inhibition vaikeudet johtavat heikkoihin sosiaalisiin taitoihin ja vähäisiin toverisuhteisiin (Gomes & Livesey, 2008; Rhoades ym., 2009; Olson ym. 1999). Rhoadesin ym. (2009) tutkimuksessa tutkittiin myös lapsen tarkkaavaisuuden ylläpidon taitojen yhteyttä sosiaaliseen kehitykseen, eivätkä yhteydet olleet merkittäviä. Omassa tutkimuksessani kuitenkin tarkasteltiin toiminnanohjausta juuri lapsen tarkkaavaisuutena sekä suunnittelu- ja organisointikykyinä, ja yhteyksiä lapsen sosiaaliseen kehitykseen löydettiin, joten tutkimukseni tarjoaa viitteitä myös juuri näiden taitojen tärkeydestä lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Lisätutkimusta toiminnanohjauksen eri osa-alueiden yhteyksistä lapsen sosiaaliseen kehitykseen tarvitaan kuitenkin vielä paljon.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että perhesysteemin, toiminnanohjauksen ja sosiaalisen kehityksen välisistä yhteyksistä on aiemmin saatu oman tutkimukseni kaltaisia tuloksia. Toiminnanohjauksen taidot nimenomaan perhetyypin ja lapsen sosiaalisen kehityksen yhteyttä välittävänä tekijänä on kuitenkin uusi tutkimustulos, sillä tätä ennen perhetyypin ja lapsen sosiaalisen

kehityksen yhteyden välittäjänä on tutkittu esimerkiksi lapsen emotionaalista turvallisuutta (Davies, ym., 2004). Onkin todennäköistä, että perhetyyppi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen monien välittävien tekijöiden kautta, joista toiminnanohjaus on vain yksi, joskin tärkeä tekijä. Tähän viittaa myös mediaatiomallieni selityksasteiden pienuus (6–18 %).

4.3 Tutkimuksen rajoitukset ja yleistettävyys

Tähän tutkimukseen, kuten kaikkiin tutkimuksiin, liittyy joitakin heikkouksia ja rajoituksia. Tutkimuksessani tarkasteltiin perhetyyppejä lapsen syntymän aikoihin, ja sen vaikutuksia lapsen sosiaaliseen kehitykseen koulua aloittaessa. Perhetyyppiin sijoittumista ei kuitenkaan tarkasteltu enää tutkimuksen viimeisellä mittauskerralla, joten mahdollisten perhetyyppien välisten siirtymien vaikutuksia lapsen sosiaaliseen kehitykseen ei päästy tässä tutkimuksessa tarkastelemaan. Monissa aiemmissa tutkimuksissa perhetyypin on kuitenkin havaittu olevan melko pysyvä (Belsky & Fearon; Favez ym., 2012; Olson, 2000), mutta perhetyyppi voi myös muuttua ajan myötä (Johnson, 2003).

Perhetyyppien jakotapa perustui tässä tutkimuksessa vastaajan ja puolison omiin arviointeihin perheen osasysteemien autonomiasta ja yhteenkuuluvuudesta. Perhesysteemiä voisi kuitenkin tutkia vielä tätä monipuolisemmin (Olson, 2000). Perhesysteemiä on aiemmin tutkittu esimerkiksi observointimenetelmillä (Hughes ym., 2000; Johnsson, 2003; Lindahl & Malik, 1999), mikä voi vähentää oman perheen havainnoinnista johtuvia vääristymiä. Lapsen toiminnanohjauksen sekä sosiaalisen kehityksen tutkiminen perustui tutkimuksessani niin ikään vanhempien arviointeihin. Lapsen toiminnanohjausta ja sosiaalista kehitystä voisi vanhempien lisäksi arvioida myös esimerkiksi opettaja, ja lisäksi niitä voitaisiin tarkastella erilaisin lapselle tehtävin testein sekä observaatiomenetelmin (Kerig & Lindahl, 2001). Oman tutkimukseni luotettavuutta lisää kuitenkin se, että arvioitsijoina olivat vain toisen vanhemman sijaan molemmat vanhemmat.

Tutkimuksessani tarkasteltiin perhetyyppejä toiminnanohjauksen ennustajana, ja toiminnanohjausta puolestaan lapsen sosiaalisen kehitykseen ennustajana. Toiminnanohjausta ja lapsen sosiaalista kehitystä mitattiin kuitenkin yhtä aikaa, jolloin syy-seuraussuhteiden vaikutussuunnasta ei saada tietoa (MacKinnon ym., 2007). Spinradin ym. (2006) tutkimuksessa saatiin viitteitä, että myös toverisuhteet voivat vaikuttaa toiminnanohjaukseen. Lisäksi on mahdollista, että toiminnanohjauksen ja sosiaalisen kehityksen välillä on uusia välittäviä tekijöitä, esimerkiksi lapsen joustavuus sekä mukautumiskyky uusissa ja haastavissa tilanteissa (Spinrad ym., 2006).

Tutkimustulosten yleistettävyyden kannalta on huomattava tutkimuksesta pois pudonneiden tutkittavien määrä. Viimeisellä tutkimuskerralla mukana oli 68 % alun perin mukaan valituista äideistä ja 41 % isistä. Tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä parantaa kuitenkin se, että otoskoko oli moniin perhesysteemitutkimuksiin verrattuna suuri vielä tutkimuksen viimeisessäkin vaiheessa, eivätkä tutkimuksessa loppuun asti mukana olleet eronneet poisjättäytyneistä perhetyypin suhteen. Sen sijaan tutkimuksessa loppuun asti pysyneiden perheiden vanhemmat olivat vanhempia kuin tutkimuksesta poisjättäytyneet. Kun kaikissa tutkimukseen jo alun perin valikoituneissa perheissä vanhemmat olivat lapsen syntyessä yli 25-vuotiaita, tuloksia ei voi yleistää kovin nuorten vanhempien perheisiin. Ei voida olla varmoja siitä, olisivatko nuorten vanhempien perheet perhetyypiltään erilaisia, tai yhteydet lapsen sosiaaliseen kehitykseen toisenlaiset. Perheiden vanhemmat olivat myös melko korkeasti koulutettuja. On myös huomattava, että kaikki tutkimukseen osallistuneet perheet olivat kahden aikuisen perheitä, joissa vanhemmat olivat eri sukupuolta. Tuloksia ei voi sen vuoksi suoraan yleistää yksinhuoltajaperheisiin, joita Tilastokeskuksen mukaan on 21 % Suomen lapsiperheistä (Suomen virallinen tilasto, 2014), eikä samaa sukupuolta olevien vanhempien perheisiin. Tulokset ovat siis yleistettävissä kahden vanhemman perheisiin, joissa vanhemmat ovat ensimmäisen lapsen syntyessä yli 25-vuotiaita.

4.4 Tutkimuksen soveltaminen ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lapsen kehitystä systeemiteorian mukaisesti perheen monimutkaisen vuorovaikutuksen osana (Favez ym., 2012; Margolin ym., 2001; McHale & Rasmussen, 1998; McHale ym., 1999). Systeemiteoreettinen viitekehys mahdollistaa perheen tutkimisen kokonaisuutena, ei ainoastaan yksittäisten osiensa summana. Perhettä tarkasteltiin vanhempien parisuhteen ja vanhemmuuden muodostamana systeeminä, joka alkaa kehittyä jo ennen lapsen syntymää, ja jonka muokkautumisen tärkeä murrosvaihe lapsen syntymän aika on. Tutkimuksessa käytettiin Lindblomin ym. (2014) hiljattain kehittämää perhetyyppien jakoa, joka määrittää perhetyypin sekä ennen lapsen syntymää että syntymän jälkeen arvioitujen vanhemmuuden ja vanhempien parisuhteen perusteella. Aiemmin perhetyypeistä käytetyimmät ovat olleet tasapainoinen, yhteenkietoutunut ja etäinen perhe (Davies, ym., 2004; Sturge-Apple ym., 2010). Tutkimukseni antaa kuitenkin viitteitä, että lapsen kehitystä tutkittaessa on hyödyllistä tarkastella myös autoritaarista ja ristiriitaista perhetyyppejä. Jatkotutkimusta eri perhetyyppien validiteetista tarvitaan kuitenkin vielä paljon (Johnson, 2003; Lindblom ym., 2014). Tutkimuksen

pitkittäisasetelma antoi mahdollisuuden ottaa kantaa siihen miten perhesysteemi ennustaa lapsen kehitystä, ei ainoastaan näiden asioiden välisiä korrelaatioita (Johnson, 2003).

Tutkimuksessani saatiin uutta tietoa siitä, millaisten mekanismien kautta perhesysteemi vaikuttaa sosiaaliseen kehitykseen. Toiminnanohjausta on aiemmin tarkasteltu erityisesti koulusuoriutumisen ennustajana (esim. Best, Miller, & Naglieri, 2011; Dilworth-Bart, 2012; Roebbers ym., 2011), mutta tutkimukseni mukaan se välittää myös perhesysteemin yhteyttä lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Tarkemmin sanottuna toiminnanohjauksen kehitys on tärkeää erityisesti ristiriitaisten ja etäisten perheiden lasten sosiaalisille taidoille ja toverisuhteille. Sosiaalisen kehityksen tutkiminen on erityisen tärkeää, koska se kietoutuu kaikkiin muihinkin lapsen kehityksen osa-alueisiin (Furrer & Skinner, 2003; Laursen ym., 2007; Wenzel, 2003). Lapsen sosiaalista kehitystä on useimmiten tarkasteltu negatiivisten asioiden (esim. lapsen aggressiivisuus muita lapsia kohtaan) avulla, mutta tämä tutkimus toi uutta tietoa siitä, millainen perhesysteemi ennustaa lapsen positiivista sosiaalista kehitystä, kykyä aloitteellisuuteen ja toverisuhteiden luomiseen.

Tässä tutkimuksessa saatua tietoa voidaan soveltaa lapsiperheiden sekä lasten hankkimista suunnittelevien pariin tukemisessa. Tutkimukseni mukaan lapsiperheen varhaisvuodet ovat tärkeitä lapsen myöhemmän sosiaalisen kehityksen kannalta, joten perhesysteemin suotuisaa kehitystä tulisi tukea lähtien jo ajalta ennen lapsen syntymää. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että äitiysneuvoloissa kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota äidin ja lapsen lisäksi koko perhesysteemin tukemiseen. Perhesysteemin kokonaisvaltainen tukeminen edellyttää, että hoitokontaktissa esimerkiksi perheneuvolan kanssa on koko perhe, ei ainoastaan lapsi, tai lapsi toisen vanhemman kanssa. Koko perheen kanssa työskennellessä voitaisiin havaita varhaisia riskitekijöitä perhesysteemin epätasapainolle ja torjua lapsen sosiaalisen kehityksen riskejä alusta alkaen. Parisuhdetta ja vanhemmuutta tulisi tukea, ja ohjata perhe mahdollisimman varhain avun piiriin, jos tarvetta ilmenee. Tasapainoisen perhetyypin saavuttaminen edes jossakin vaiheessa lapsuutta voi katkaista epäsuotuisan sosiaalisen kehityksen, esimerkiksi lapsen aggressiivisuuden kierteen (Johnson, 2003), joten vaikka vanhemmuuteen siirtyminen on perhesysteemin kannalta tärkeä vaihe, perhettä on hyödyllistä auttaa tasapainoisen perhetyypin saavuttamisessa vielä vauva-ajan jälkeenkin.

Myös huomion kiinnittäminen lapsen toiminnanohjauksen taitoihin on tutkimukseni mukaan tärkeää, kun halutaan tukea lapsen sosiaalista kehitystä. Tutkimukseni mukaan toiminnanohjauksen taidot välittävät perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välistä yhteyttä. Toiminnanohjauksen taidot eivät kuitenkaan ole riippuvaisia yksinomaan varhaisesta perhesysteemistä, vaan niitä voidaan parantaa erilaisilla interventioilla vielä lapsen lähestyessä kouluikää (Röthlisberger, Neuenschwander, Cimeli, Michel, & Roebbers, 2012). Tutkimukseni perusteella erityisen tärkeää toiminnanohjauksen taitojen harjoittelu olisi ristiriitaisten ja etäisten

perheiden lapsille, sillä heidän kohdallaan toiminnanohjauksen ongelmat johtavat heikompaan sosiaaliseen kehitykseen.

Jatkotutkimuksen haasteena on, miten tutkia perhesysteemiä ja lapsen sosiaalista kehitystä vielä omaa tutkimustani monipuolisemmalla tavalla. Lapsi ei ole perhesysteemissään pelkkä kohde vaan aktiivinen toimija, joka vaikuttaa perhesysteemiinsä ja omaan kehitykseensä (Fivaz-Depeursinge ym., 2009). Esimerkiksi lapsen synnynnäinen temperamentti vaikuttaa lapsen perhesysteemiin ja kehitykseen (Parke, 2004). Tulevaisuudessa tulisikin tutkia lapselle kehittyviä tulkintoja omasta perhesysteemistään ja sen yhteyksistä hänen kehitykseensä. On esimerkiksi mahdollista, että kaverisuhteet muokkaavat sitä, miten lapsi kokee perhesysteeminsä ja toimii sen osana (McHale & Rasmussen, 1998; Rogers & Holmbeck, 1997; Wasserstein & La Greca, 1996). Tutkimukseni osoitti, etteivät yhteydet perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen välillä ole yksinkertaisia, niin että asiat vaikuttaisivat toisiinsa suoraan. Tulevien tutkimusten haasteena onkin tutkia perhesysteemin ominaisuuksia laajemmin kuin vain muutamien osasysteemien autonomiana ja yhteenkuuluvuutena. Myös esimerkiksi sisarusten vaikutus perhesysteemiin ja lapsen kehitykseen tulisi ottaa jatkossa huomioon sekä tutkimuksessa että lapsen kehitystä tukiessa (Barnes, 2014; Dunn, 2014; Miller 2014; Parke, 2004). Perhesysteemien tutkimukseen tulisi tulevaisuudessa ottaa mukaan erilaiset perhemallit, kuten yksinhuoltajaperheet ja etävanhemmat. Lisäksi tulisi tutkia toiminnanohjauksen lisäksi muita perhesysteemin ja lapsen sosiaalisen kehityksen yhteyksiä välittäviä sekä yhteyttä muokkaavia tekijöitä. Haasteena on tehdä tämä kaikki menettämättä asioiden moninaisuutta tutkimusmenetelmien vaatimalle yksinkertaisuudelle.

Koska perhesysteemin autonomian ja yhteenkuuluvuuden tasapaino on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta tärkeää, tulevaisuudessa olisi syytä selvittää, mitkä tekijät alun perin vaikuttavat perhesysteemin kehitykseen. Tämän seurauksena voitaisiin mahdollisimman varhain tukea perhettä tasapainoisen perhesysteemin syntymiseksi. On mahdollista, että esimerkiksi vanhempien oman lapsuuden aikainen perhesysteemi ja syntyvää lasta kohtaan olevien odotusten kohtaaminen todellisuuden kanssa vaikuttavat perhesysteemin kehittymiseen. Kuten todettua, perheen mahdollisimman varhainen tukeminen tasapainoiseen perhesysteemiin on tärkeää lapsen sosiaaliselle kehitykselle, mutta tutkimuksen haasteeksi jää selvittää, miten tämä parhaiten tapahtuu.

LÄHTEET

- Arnott, B., & Brown, A. (2013). An exploration of parenting behaviours and attitudes during early infancy: Association with maternal and infant characteristics. *Infant and Child Development*, 22(4), 349–361.
- Barnes, G. G. (2014). Keeping siblings in mind: family therapy with children and sibling relationships. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White, Susan (toim.), *Sibling matters: A psychoanalytic, developmental, and systemic approach* (s. 69–81). London: Karnac Books.
- Belsky, J., & Fearon R. M. P. (2004). Exploring marriage-parenting typologies and their contextual antecedents and developmental sequelae. *Development and Psychopathology* 16, 501–523.
- Bernier, A., Carlson, S. M., & Whipple, N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. *Child development*, 81(1), 326–339.
- Best, J. R., Miller, P. H., & Naglieri, J. A. (2011). Relations between executive function and academic achievement from ages 5 to 17 in a large, representative national sample. *Learning and Individual Differences* 21(4), 327–336.
- Blatt, S. J. (2007). A fundamental polarity in psychoanalysis: Implications for personality development, psychopathology, and the therapeutic process. *Psychoanalytic Inquiry*, 26(4), 494–520.
- Bornstein, M. H. (1995). Parenting infants. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting* (vol. 1) (s. 3–39), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brook, J. S., Zheng, L., Whiteman, M., & Brook, D. W. (2001). Aggression in toddlers: Associations with parenting and marital relations. *The Journal of Genetic Psychology*, 162(2), 228–241.
- Buehler, C., Benson, M. J., & Gerard, J. M. (2006). Interparental hostility and early adolescent problem behavior: The mediating role of specific aspects of parenting. *Journal of Research on Adolescence*, 16(2), 265–292.
- Burrage, M. S., Ponitz, C. C., McCreedy, E. A., Shah, P., Sims, B. C., Jewkes, A. M., & Morrison, F. J. (2008). Age-and schooling-related effects on executive functions in young children: A natural experiment. *Child Neuropsychology*, 14(6), 510–524.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Yeh, E. A. J., & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 209–227.
- Castellaro, M. A., & Roselli, N. D. (2015). Peer collaboration in childhood according to age, socioeconomic context and task. *European Journal of Psychology of Education*, 30, 63–80.

- Clarke-Stewart, K. A., Vandell, D. L., McCartney, K., Owen, M. T., & Booth, C. (2000). Effects of parental separation and divorce on very young children. *Journal of Family Psychology*, *14*(2), 304–326.
- Cox, M. J., & Paley B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, *48*, 243–67.
- Cox, M. J., & Paley B. (2003). Understanding families as systems. *Current directions in psychological science*, *12*, 192–196.
- Davies, P. T., Cummings, E. M., & Winter, M. A. (2004). Pathways between profiles of family functioning, child security in the interparental subsystem, and child psychological problems. *Development and Psychopathology*, *16*(3), 525–550.
- Davies, P., & Martin, M. (2014). Children's Coping and Adjustment in High-Conflict Homes: The Reformulation of Emotional Security Theory. *Child Development Perspectives*, *8*(4), 242–249.
- Dilworth-Bart, J. E. (2012). Does executive function mediate SES and home quality associations with academic readiness?. *Early Childhood Research Quarterly*, *27*(3), 416–425.
- Dunn, J. (2014). Sibling relationships across the life-span. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White, Susan (toim.), *Sibling matters: A psychoanalytic, developmental, and systemic approach* (69–81). London: Karnac Books.
- Early, D. M., Rimm-Kaufman, S. E., Cox, M. J., Saluja, G., Pianta, R. C., Bradley, R. H., & Payne, C. C. (2002). Maternal sensitivity and child wariness in the transition to kindergarten. *Parenting: Science & Practice*, *2*, 355–378.
- Eisenberg, N., Sadovsky, A., Spinrad, T., Fabes, R., Losoya, S., Valiente, C., Reiser, M., Cumberland, A., Shepard, S. A. (2005). The relations of problem behavior status to children's negative emotionality, effortful control, and impulsivity: Concurrent relations and prediction of change. *Developmental Psychology*, *41*, 193–211.
- Emmanuel, E., Creedy, D. K., St John, W., Gamble, J., & Brown, C. (2008). Maternal role development following childbirth among Australian women. *Journal of advanced nursing*, *64*(1), 18–26.
- Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother–child relationship. Teoksessa R. Hinde and J. Stevenson-Hinde (toim.), *Relationships within families* (s. 104–118). Oxford: Oxford University Press.
- Favez, N., Lopes, F., Bernard, M., Frascarolo, F., Lavanchy Scaiola, C., Corboz-Warnery, A., & Fivaz-Depeursinge, E. (2012). The development of family alliance from pregnancy to toddlerhood and child outcomes at 5 years. *Family process*, *51*(4), 542–556.
- Favez, N., Frascarolo, F., Carneiro, C., Montfort, V., Corboz-Warnery, A., & Fivaz-Depeursinge, E. (2006). The development of the family alliance from pregnancy to toddlerhood and children outcomes at 18 months. *Infant and Child Development*, *15*, 59–73.
- Fivaz-Depeursinge, E., & Favez, N. (2006). Exploring triangulation in infancy: Two contrasted cases. *Family Process*, *45*(1), 3–18.

- Fivaz-Depeursinge, E., Lopes, F., Python, M., & Favez, N. (2009). Coparenting and toddler's interactive styles in family coalitions. *Family process, 48*(4), 500–516.
- Flykt, M., Palosaari, E., Lindblom, J., Vänskä, M., Poikkeus, P., Repokari, L., & Punamäki, R. (2014). What explains violated expectations of parent–child relationship in transition to parenthood?. *Journal of Family Psychology, 28*(2), 148-159.
- Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of educational psychology, 95*(1), 148–162.
- Galluzzo, D. M., (2012). *The academic and social impact of divorce on early childhood students in school*. Väitöskirja, Northeastern University, Boston, Massachusetts, USA.
- Ganiban, J. M., Ulbricht, J. A., Spotts, E. L., Lichtenstein, P., Reiss, D., Hansson, K., & Neiderhiser, J. M. (2009). Understanding the role of personality in explaining associations between marital quality and parenting. *Journal of Family Psychology, 23*(5), 646–660.
- Garon, N., Bryson, S. E., & Smith, I. M. (2008). Executive function in preschoolers: A review using an integrative framework. *Psychological Bulletin, 134*, 31–60.
- Gomes, L., & Livesey, D. (2008). Exploring the link between impulsivity and peer relations in 5- and 6-year-old children. *Child: Care, Health and Development, 34*(6), 763–770.
- Gottman, J. M., & Katz, L. (1989). Effects of marital discord on young children's peer interaction and health. *Developmental Psychology, 25*, 373–388.
- Gordon, I., & Feldman, R (2008). Synchrony in the triad: A microlevel process model of coparenting and parent-child interactions. *Family Process, 47*, 465–479.
- Greeff, P., Hildegarde L., & Malherbe, A. (2001). Intimacy and marital satisfaction in spouses. *Journal of Sex & Marital Therapy, 27*(3), 247–257.
- Gresham, F. M., & Elliot, S. N. (1990). Social skills rating system manual. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Grych, J. H. (2002). Marital relationships and parenting. Teoksessa M. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting: Social conditions and applied parenting vol.4, 2. painos* (s. 203–225). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development, 13*(3), 350–376.
- Hayes, A. F., & Preacher, K., J. (2014). Statistical mediation analysis with a multicategorical independent variable. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology, 67*, 451–470.
- Hughes, C., & Ensor, R. (2009). How do families help or hinder the emergence of early executive function? *New Directions in Child and Adolescent Development, 123*, 35–50.

- Hughes, C., White, A., Sharpen, J., & Dunn J. (2000). Antisocial, angry, and unsympathetic: “Hard to manage” preschoolers' peer problems and possible cognitive influences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *41*, 169–179.
- Johnson, V. K., Cowan, P. A., & Cowan, C. P. (1999). Children's classroom behavior: The unique contribution of family organization. *Journal of Family Psychology*, *13*, 355–371.
- Johnson, V. K., (2003). Linking changes in whole family functioning and children’s externalizing behavior across the elementary school years. *Journal of Family Psychology*, *17*, 499–509.
- Kadesjö, B., Janols, L.O, Korkman, M., Mickelsson, K., Strand, G., Trillingsgaard, A., & Gillberg, C. (2004). The FTF (Five to Fifteen): the development of a parent questionnaire for the assessment of ADHD and comorbid conditions. *European Child & Adolescent Psychiatry* *2004*, *13*(3), 3–13.
- Kaczynski, K. J., Lindahl, K. M., Malik, N. M., & Laurenceau, J. P. (2006). Marital conflict, maternal and paternal parenting, and child adjustment: a test of mediation and moderation. *Journal of Family Psychology*, *20*(2), 199–208.
- Kagitcibasi, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *36*(4), 403–422.
- Katz, L. F. & Gottman, J. M. (1993). Patterns of marital conflict predict children's internalizing and externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, *29*, 940–950.
- Kayfitz, A. (2011). *Marital Conflict, Emotional Security, and Young Children's Social and Emotional Competence*. Ontario: University of Windsor.
- Kazak, A. E. (2004). Fathers' and mothers' parenting behavior and beliefs as predictors of children's social adjustment in the transition to school. *Journal of Family Psychology*, *18*(4), 628–638.
- Kerig, P. K., & Lindahl, K. M. (2001). *Family observational coding systems: Resources for systemic research*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, *49*, 25–44.
- Knabb, J. & Vogt, R. (2011). The relationship between personality and marital adjustment among distressed married couples seen in intensive marital therapy: An actor-partner interdependence model analysis. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, *33*, 417–440.
- Ladd, G. W., & Profilet, S. M. (1996). The child behavior scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. *Developmental psychology*, *32*(6), 1008–1024.
- Laursen, B., Bukowski, B., Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2007). Friendship moderates prospective associations between social isolation and adjustment problems in young children. *Child Development*, *78* (4), 1395–1404.

- Law, P. C., Cuskelly, M., & Carroll, A. (2013). Young people's perceptions of family, peer, and school connectedness and their impact on adjustment. *Australian Journal of Guidance & Counselling, 23*(1), 115–140.
- Lindahl, K. M., & Malik, N. M. (1999). Observations of marital conflict and power: Relations with parenting in the triad. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 320–330.
- Lindblom, J., Flykt, M., Tolvanen, A., Vänskä, M., Tiitinen, A., Tulppala, M., & Punamäki, R. (2014). Dynamic family system trajectories from pregnancy to child's first year. *Journal of Marriage and Family, 76*, (4), 796–807.
- MacKinnon, D. P., Fairchild, A. J., & Fritz, M. S. (2007). Mediation analysis. *Annual review of psychology, 58*, 593–614.
- MacKinnon-Lewis, C., & Lofquist, A. (1996). Antecedents and consequences of boys' depression and aggression: Family and school linkages. *Journal of Family Psychology, 10*, 490–500.
- Madden-Derdich, D. A., Estrada, A. U., Updegraff, K. A., & Leonard, S. A. (2002). The boundary violations scale: An empirical measure of intergenerational boundary violations in families. *Journal of marital and family therapy, 28*(2), 241–254.
- Malinen, K., Kinnunen, U., Tolvanen, A., Rönkä, A., Wierda-Boer, H., & Gerris, J. (2010). Happy spouses, happy parents? Family relationships among Finnish and Dutch dual earners. *Journal of Marriage and Family, 72*(2), 293–306.
- Mandara, J. (2003). The typological approach in child and family psychology: A review of theory, methods, and research. *Clinical Child and Family Psychology Review, 6*(2), 129–146.
- Margolin, G., Oliver, P. H., & Medina, A. M. (2001). Conceptual issues in understanding the relation between interparental conflict and child adjustment. Teoksessa J. Grych and F. Fincham (toim.), *Interparental conflict and child development: Theory, research, and applications*. (s. 9–38). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Mattejat, F., & Scholtz, M. (1994). *Das subjektive Familienbild (SFB)*. Göttingen: Hogrefe.
- McCoy, K., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2009). Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 50*(3), 270–279.
- McCoy, K. P., George, M. R., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2013). Constructive and destructive marital conflict, parenting, and children's school and social adjustment. *Social Development, 22*(4), 641–662.
- McDowell, D. J., & Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: an empirical test of a tripartite model. *Developmental Psychology, 45*(1), 224–235.
- McHale, J. P., & Fivaz-Depeursinge, E. (1999). Understanding triadic and family group interactions during infancy and toddlerhood. *Clinical Child and Family Psychology Review, 2*(2), 107–127.

- McHale, J. P., Johnson, D., & Sinclair, R. (1999). Family dynamics, preschoolers' family representations, and preschool peer relationships. *Early Education and Development, 10*(3), 373–401.
- McHale, J. P., & Rasmussen, J. L. (1998). Coparental and family group-level dynamics during infancy: Early family precursors of child and family functioning during preschool. *Development and Psychopathology, 10*, 39–59.
- Michiels, D., Grietens, H., Onghena, P., & Kuppens, S. (2008). Parent–child interactions and relational aggression in peer relationships. *Developmental Review, 28*(4), 522–540.
- Miller, L., (2014). Reflections on observation of infants and early sibling relationships. Teoksessa D. Hindle & S. Sherwin-White, Susan (toim.), *Sibling matters: A psychoanalytic, developmental, and systemic approach* (69–81). London, England: Karnac Books.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. London: Tavistock.
- Mize, J., Pettit, G. S., & Meece, D. (2000). Explaining the link between parenting behavior and children's peer competence: A critical examination of the mediating-process hypothesis. Teoksessa K. A. Kerns, J. M. Contreras, & A. M. Neal-Barnett, (toim.), *Family and peers: Linking two social worlds*. (s. 137–168) Westport, CT: Praeger.
- Morris, A. S., John, A., Halliburton, A. L., Morris, M. D., Robinson, L. R., Myers, S. S., Aucoin, K. J., Keyes, A. W., & Terranova, A. (2013). Effortful control, behavior problems, and peer relations: What predicts academic adjustment in kindergartners from low-income families? *Early Education & Development, 24*(6), 813–828.
- Muthén, L. K., & Muthén, B. O. (1998-2011). Mplus user's guide (6. painos). Los Angeles: Muthén & Muthén.
- Nangle, S. M., Kelley, M. L., Fals-Stewart, W., & Levant, R. F. (2003). Work and family variables as related to paternal engagement, responsibility, and accessibility in dual-earner couples with young children. *Fathering, 1*, 71–90.
- Nylund, K. L., Asparouhov, T., & Muthén, B. O. (2007). Deciding on the number of classes in latent class analysis and growth mixture modeling: A Monte Carlo simulation study. *Structural equation modeling 14*(4), 535–569.
- Oberle, E., & Schonert-Reichl, K. A. (2012). Relations among peer acceptance, inhibitory control, and math achievement in early adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology, 34*, 45–51.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of family therapy, 22*(2), 144–167.
- Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, J. M., & Lanthier, R. (2000). Early developmental precursors of externalizing behavior in middle childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*, 119–133.
- Olson, S. L., Schilling, E. M., & Bates, J. E. (1999). Measurement of impulsivity: Construct coherence, longitudinal stability, and relationship with externalizing problems in middle childhood and adolescence. *Journal of abnormal child psychology, 27* (2), 151–165.

- Parke, R. D. (2004). Development in the Family. *Annual Review of Psychology* 55, 365–399.
- Patrick, S., Sells, J. N., Giordano, F. G., & Tollerud, T. R. (2007). Intimacy, differentiation, and personality variables as predictors of marital satisfaction. *The family journal*, 15(4), 359–367.
- Patterson, C. J., Vaden, N. A., & Kupersmidt, J. B. (1991). Family background, recent life events and peer rejection during childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8(3), 347–361.
- Pedro, M. F., Ribeiro, T., & Shelton, K. H. (2012). Marital satisfaction and partners' parenting practices: The mediating role of coparenting behavior. *Journal of Family Psychology*, 26(4), 509–522.
- Prinzle, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H., & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of personality and social psychology*, 97(2), 351–362.
- Rankin-Esquer, L. A., Burnett, C. K., Baucom, D. H., & Epstein, N. (1997). Autonomy and relatedness in marital functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(2), 175–190.
- Rasmussen, S. (2009). Opening up perspectives on autonomy and relatedness in parent—children dynamics: Anthropological insights. *Culture & Psychology*, 15(4), 433–449.
- Reich, S. M., & Vandell D. L. (2011). The interplay between parents and peers as socializing influences in children's development. Teoksessa P. K. Smith & C. H. Hart (toim.), *Wiley-blackwell handbook of child social development*, 2. painos (s.263–280). New York: Wiley.
- Rhoades, B. L., Greenberg, M. T., & Domitrovich, C. E. (2009). The contribution of inhibitory control to preschoolers' social–emotional competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 310–320.
- Risi, S., Gerhardstein, R., & Kistner, J. (2003). Children's classroom peer relationships and subsequent educational outcomes. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(3), 351–361.
- Robinson, M. (2008). *Child Development from Birth to Eight: A Journey through the Early Years*. Buckingham: Open University Press.
- Roebbers, C. M., Röthlisberger, M., Cimeli, P., Michel, E., & Neuenschwander, R. (2011). School enrolment and executive functioning: A longitudinal perspective on developmental changes, the influence of learning context, and the prediction of pre-academic skills. *The European Journal of Developmental Psychology* 8, 526–540.
- Rogers, M. J., & Holmbeck, G. N. (1997). Effects of interparental aggression on children's adjustment: The moderating role of cognitive appraisal and coping. *Journal of Family Psychology*, 11(1), 125–130.
- Rotenberg, K. J., Michalik, N., Eisenberg, N., & Betts, L. R. (2008). The relations among young children's peer-reported trustworthiness, inhibitory control, and preschool adjustment. *Early childhood research quarterly*, 23(2), 288–298.

- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujji, T., & Uchida, N. (2002). Family systems theory, attachment theory, and culture. *Family process*, 41(3), 328–350.
- Röthlisberger, M., Neuenschwander, R., Cimeli, P., Michel, E., & Roebbers, C. M. (2012). Improving executive functions in 5- and 6-year-olds: Evaluation of a small group intervention in prekindergarten and kindergarten children. *Infant and Child Development*, 21(4), 411–429.
- Spinrad, T., Eisenberg, N., Cumberland, A., Fabes, R., Valiente, C., Shepard, S., Reiser, M., Losoya, S., & Guthrie, I. (2006). Relation of emotion-related regulation to children's social competence: A longitudinal study. *Emotion*, 6, 498–510.
- Stocker, C. M., & Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children's sibling and peer relationships. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 598–609.
- Sturge-Apple, M. L., Davies, P. T., & Cummings, E. M. (2010). Typologies of family functioning and children's adjustment during the early school years. *Child development*, 81(4), 1320–1335.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. Vuosikatsaus 2013. (2014). Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2015]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_tie_001_fi.html
- Thelen, E., & Smith, B. L. (1997). Dynamic systems theory. Teoksessa W. Damon: R. M. Lerner (toim.), *Handbook of child psychology. Volume 1, Theoretical models of human development*, 5. painos (s. 563–634). New York: Wiley.
- Tower, R. B., & Krasner, M. (2006). Marital closeness, autonomy, mastery, and depressive symptoms in a US Internet sample. *Personal Relationships*, 13(4), 429–449.
- Zimet, D. M., & Jacob, T. (2001). Influences of marital conflict on child adjustment: Review of theory and research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4(4), 319–335.
- Van Horn, M. L., Atkins-Burnett, S., Karlin, E., Ramey, S. L., & Snyder, S. (2007). Parent ratings of children's social skills: Longitudinal psychometric analyses of the Social Skills Rating System. *School Psychology Quarterly*, 22(2), 162–199.
- Wasserstein, S. B., & La Greca, A. M. (1996). Can peer support buffer against behavioral consequences of parental discord?. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(2), 177–182.
- Wieland, N., & Baker, B. L. (2010). The role of marital quality and spousal support in behavior problems of children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54, 620–633.